

આત્મધર્મ

વર્ષ ૨૨

સંગ્રહ અંક ૨૬૪

Version History

Version Number	Date	Changes
001	Apr 2004	First electronic version.

દંતણ મૂળો ધર્માં

આર્થિક
દાર્મિન

આત્માર્થીતા

વાત્સલ્ય

દિવગુરુધર્માંસેવા

તંત્રી: જગજીવન બાવચંદ દોશી
વર્ષ ૨૨: અંક ૧૨: વીર સં. ૨૪૮૧ આસો: October 1965

એકલો જાનેરે.....

સર્વજ્ઞદેવે કહેલા આનંદદાયક એવા અમૃતપથરૂપ મોક્ષમાર્ગમાં સ્થિત સમ્યગદિષ્ટ કદાચ એક જ હોય તો તે એકલો પણ શોભનીક અને પ્રશંસનીક છે. સમ્યગદિષ્ટ ભલે કદાચ બહારની પ્રતિકૂળતા હોય તોપણ અંદરમાં અને ચૈતન્યના આનંદની લહેર છે; પૂર્વકર્મનો પ્રતિકૂળ ઉદ્ય તેને ફલાવી શકતો નથી. પ્રતિકૂળતાના ઉદ્ય વચ્ચે પણ સમ્યગદિષ્ટ જીવ મોક્ષમાર્ગમાં શોભે છે. માટે કહે છે કે હે જીવ ! ભલે પાપ કર્મનો ઉદ્ય હોય તો પણ તું સમ્યકૃત્વની આરાધનામાં નિશ્ચલ રહે.....સમ્યકૃત્વ વડે એકલો એકલો તારા સ્વકાર્યને સાધ. પાપકર્મનોઉદ્ય હોય તેથી કાંઈ સમ્યકૃત્વની કિમત ચાલી જાય નહિ, ઉલટું પાપકર્મ તો નિર્જરતું જાય છે. જગતમાં ઊંઘીદિષ્ટિવાળા બીજા ભલે સાથ ન આપે તોપણ સમ્યગદિષ્ટ એકલો એકલો મોક્ષના માર્ગમાં આનંદપૂર્વક ચાલ્યો જાય છે. જેમ જંગલમાં વનનો રાજા સિંહ એકલો પણ શોભે છે તેમ સંસારમાં ચૈતન્યનો રાજા સમ્યગદિષ્ટ એકલો પણ શોભે છે. માટે હે જીવ ! જગતમાં કોઈનો સાથ ન હોય તોપણ સમ્યગદર્શન વડે મોક્ષમાર્ગમાં એકલો એકલો ચાલ્યો જા.....

(આ વિષયને લગતું, સમ્યકૃત્વની વિરલતા બતાવવું ને તેની આરાધનાનો ઉત્સાહ જગાડતું એક વિસ્તૃત પ્રવચન હવે પછીના અંકમાં વાંચશોજ.)

૫

૨૬૪

મુમુક્ષુની જવનભાવના

(મુમુક્ષુને જવનમાં સદાય કેવી ભાવના હોય છે તેના દરેક બોલ)

- (૧) મેં મારા જવનમાં સંતોની સેવાનું ને આત્માને સાધવાનું ધ્યેય અપનાવ્યું છે.
- (૨) મારા આ સર્વોચ્ચ ધ્યેયની સિદ્ધિને માટે ઉત્કૃષ્ટ ઉત્સાહપૂર્વક મારે દિનરાત ઉદ્ઘેન કરવાનો છે.
- (૩) આવા ઉદ્ઘેનવંત સાધમાજનો પ્રત્યે અત્યંત વાત્સલ્યભાવે વર્તીશ.
- (૪) મારા ધ્યેયને સાધવા માટે જ્ઞાનભાવના અને વૈરાગ્યભાવના એ બે મારા સદાય સાથીદાર છે. એમની સહાય વડે હું મારા ધ્યેયને સદાય તાજું રાખીશ.
- (૫) જવનમાં સુખ-દુઃખની ગમે તેવી ઉથલપાથલમાંચ હું મારા ધ્યેયને કદી ઢીલું પડવા નહિ દઉં, તે માટે ઉત્તમપુરુષોના આર્દ્ધજીવનને સદાય મારી નજરસમક્ષ રાખીશ, ને આરાધનાનો ઉત્સાહ વધારીશ.
- (૬) દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રની સેવાના સત્કાર્યો માટે મારા જવનને સદાય ઉત્સાહિત રાખીશ, ને ઉલ્લાસપરિણામથી તેમાં પ્રવર્તીશ.
- (૭) આ જવન છે તે આત્મસાધના માટે જ છે, તેથી તેની ક્ષણ પણ નિષ્પ્રયોજન ન વેડફાય, ને પ્રમાદ વગર આત્મસાધના માટે જ પ્રત્યેક ક્ષણ વીતે એ માટે સતત જાગૃત રહીશ ફરરોજ આત્મામાં ઊંડો ઉત્તરવાનો અભ્યાસ કરીશ.
- (૮) મારા હિત માટે ગુસ્ઠેવ વારંવાર કહે છે કે અરે જવ ! તું તારા સ્વભાવનો મહિમા કર. ચારગતિના શરીર ને પરભાવોમાં વર્તતું તે શરમ છે; અશરીરી આત્મામાં ઉપયોગને જોડીને તેને સ્વવિષ્ય બનાવીને તેમાં ઠર....તો આ શરમજનક જન્મો છૂટે, ને ક્ષણક્ષણ જે દુઃખ થાય છે તે મટે.
- (૯) નિજસ્વરૂપની પ્રાસિ તે આત્માર્થીનો મનોરથ છે. પોતાના સ્વરૂપ વગર આત્માર્થીને એક ક્ષણ પણ ગમે નહિં.
- (૧૦) સન્તો આપણને સદાય કેટલી આત્મપ્રેરણા આપી રહ્યા છે! જાણો સમ્યકૃત્વ જ સાક્ષાત્ આપી રહ્યા છે. એમના જવનનું સૂક્ષ્મતાર્થી અવલોકન કરતાં પણ સમ્યકૃત્વ થઈ જાય. આવા સન્તો આપણી સમક્ષ બિરાજને સદાય આપણા ઉપર મહાન કૂપા કરી રહ્યા છે. એ કૂપાના પ્રતાપે આપણે આપણું સ્વાનુભવકાર્ય સાધી લેવાનું છે. જવનમાં બીજું બધું ભૂલી જઈને આ એક જ આત્મકાર્યમાં બધી તાકાત લગાવવાની છે.

પંચ પરમેષ્ઠી પ્રભુને નમસ્કાર હો.

ગુરુદેવ કહે છે.

ગુરુદેવ વારંવાર કહે છે કે અરે જીવ ! તું મહિમા તારા સ્વભાવનો કર.

ચાર ગતિના શરીરને ધારણ કરવા તે તો શરમ છે. અશરીરી આત્મામાં ઉપયોગ જોડીને, તેને સ્વ વિષય બનાવીને તેમાં ઠર...તો આ શરમજનક જન્મો છૂટે.

નિજસ્વરૂપની પ્રાસિ તે આત્માર્થીનો મનોરથ છે; પોતાના સ્વરૂપ વગર એક ક્ષાણ પણ આત્માર્થીને ગમે નહિં. આત્મપ્રાસિ વગરનું જીવન આત્માર્થી કેમ જીવી શકે ?

નિજસ્વરૂપના અંતરંગ પ્રયાસથી સમ્યકૃત્વ અત્યંત સુગમ હોવા છતાં જીવે આટલા બધા કાળ સુધી તે કાર્ય કેમ ન કર્યું.-એનો પણ ખેદ છોડીને હવે પ્રસંગતાર્થી ને ઉત્સાહથી જીવે તે કાર્ય તત્કાળ કરવા જેવું છે. જાણો અત્યારે જ સત્સંગે આત્મ ચિંતનથી સ્વાનુભવ કરીએ.

સંતો આપણને સદાય કેટલી આત્માની પ્રેરણા આપી રહ્યા છે ! જાણો સમ્યકૃત્વ જ સાક્ષાત્ આપી રહ્યા છે. એમના જીવનનું સૂક્ષ્મતાર્થી અવલોકન કરતાં પણ સમ્યકૃત્વ થઈ જાય-એવા સંતો આપણી સમક્ષ બિરાળને સદાય આપણા ઉપર મહાન ફૂપા કરી રહ્યા છે. એ ફૂપાના પ્રતાપે આપણે આપણું સ્વાનુભવ-કાર્ય સાધી લેવાનું છે. અત્યારે તો હુનિયામાં બીજું બધુંય ભૂલી જઈને આ એક જ કાર્યમાં બધી તાકાત લગાવવાની છે.

(એક પત્ર)

અનુભવની પ્રેરણા

: અનુભવ કરો...ને મોહને છોડો.

અનુભવ કરવાનો અવસર ક્યો ? તો કહે છે કે હમણાં, અત્યારે જ.

હે ભવ્ય ! અત્યારે જ સ્વાનુભવ માટેનું ઉત્તમ ચોઘડીયું છે, અત્યારે જ ઉત્તમ મુહૂર્ત છે; જ્યારે સ્વાનુભવ કર ત્યારે સ્વાનુભવનો કાળ તે સર્વોત્તમ કાળ છે. માટે જગતની જંજાળની મોહજાળ તોડીને તું સ્વાનુભવ અભ્યાસમાં લાગ સ્વાનુભવને માટે સંતોના પ્રતાપે સબ અવસર આ ચૂકા હૈ.

ફ——ફ

ત્યજતુ જગદિદાની મોહમાજન્મલીઢં રસયતુ રસિકાનાં રોચન જ્ઞાનમુદ્યત ।

ઇહ કથમણિ નાત્પાડનાત્મના સાકમેક: કિલ કલયતિ કાલે ક્વાપિ તાદાત્પ્રવૃત્તિમ ॥

જગતને સંબોધીને કહે છે : હે જગત ! એટલે કે સંસારના સમસ્ત જીવો ! તમે જ્ઞાનના રસિયા થઈને પર સાથેની એકતાના મોહને છોડો; મિથ્યાત્વપરિણામને સર્વથા છોડો..-

ક્યારે ? તત્કાલ....હમણાં જ...અત્યારે જ છોડો. અત્યારે જ એને છોડવાનો અવસર છે.

વાહ ! જુઓ, આ સ્વાનુભવની પ્રેરણા ! અત્યારે જ આવો સ્વાનુભવ કરો. સ્વાનુભવનો આ અવસર છે.

આત્મા પર સાથે કદી એકમેક થઈ ગયો નથી, છતાં મોહથી જીવ તેની સાથે એકપણું માની બેઠો છે....તેને કહે છે કે અરે જીવો ! આ મોહને છોડવાના ટાણાં આવ્યા છે, ચૈતન્યના આનંદને અનુભવવાના આ ટાણાં આવ્યા છે.-માટે સ્વાનુભવના રસિયા થઈને તત્કાળ હમણાં અત્યારે જ મોહને છોડો. જ્યાં અંતરમાં શુદ્ધઆત્માને લક્ષમાં લઈને તેનો રસિક-રચિવંત થયો ત્યાં ક્ષણમાત્રમાં મોહ છૂટી શકે છે. મોહ ક્યારે છૂટશે ? એવા વિચારની વાત નથી; અરે, અત્યારે જ મોહને છોડવાનો અવસર છે. સ્વાનુભવનું અત્યારે જ ઉત્તમ ચોઘડિયું છે.

પ્રવચનસારમાં પણ અમૃતચંદ્રાચાર્યદ્વારે કહ્યું છે કે-સ્વાદ્વાદવિદ્યાના બળથી વિશુદ્ધ- જ્ઞાનની કળાવડે આ એક આખા શાશ્વત સ્વતત્ત્વને પ્રાપ્ત કરીને આજે જ ભવ્યજીવો પરમ

આનંદરૂપે પરિણમો. પૂર્ણ સ્વતત્ત્વ અત્યારે વિદ્યમાન છે, અત્યારે જ તેને અનુભવો. અત્યારે કઠળ કાળ છે કે પ્રતિકૂળતા છે એવા બણાનાં ન કાઢો પણ આજે જ સ્વતત્ત્વને અનુભવમાં લ્યો. ફરીને પણ કહે છે કે અમે અનંત મહિમાવંત ચૈતન્યતત્ત્વનું ઘણું ઘણું સ્પષ્ટીકરણ કરીને બતાવ્યું, આવા ચૈતન્યને જ ચૈતન્ય પોતે આજે પ્રબળપણે અનુભવો, ઉગ્ર શુદ્ધિવડે આજે જ અત્યંત અનુભવ કરો. આ લોકમાં ચૈતન્ય જ એક પરમ-ઉત્તમ તત્ત્વ છે, બીજું કંઈ ઉત્તમ નથી.

અહો, આવું તત્ત્વ સંતોષે લક્ષણત કરાવ્યું, તો હે ભવ્ય જીવો ! તમે વિલંબ વગર આજે જ તેનો અનુભવ કરો. ભવભમણથી છૂટવા સ્વાનુભવનો આ ઉત્તમ અવસર છે. જ્યારે સ્વાનુભવ કર ત્યારે ઉત્તમ જ ઘડી છે. સ્વાનુભવથી ઉત્તમ ઘડી જગતમાં બીજી કઈ છે ? તે ઘડી સફળ છે, તે ઘડી ઘન્ય છે.

કૂવામાં પડયો હોય ને બહાર નીકળવું હોય ત્યાં શું ચોઘડિયું જોવા બેસતો હશે ? ત્યાં શું વાયદા કરતો હશે ? કે હમણાં નહિ પછી નીકળશું. સારું ચોઘડિયું આવે ત્યારે નીકળશું-એમ વિચાર કરવા રોકાતો હશે ? ના; ત્યાં તો તરત જ બહાર નીકળે છે તેમ હે જીવ ! તું અનાદિથી ભિથ્યાત્વના કૂવામાં પડયો છે, હવે તેમાંથી તત્કષણ બહાર નીકળ; એક સૂક્ષ્મ કાળ-જરીક કાળ પણ એ ભિથ્યાત્વનો આદર કરવા જેવું નથી. ‘હમણાં અનુભવ નહિ પછી અનુભવ કરશું, હમણાં બીજાં કામ કરી લઈએ પછી અનુભવ કરશું ને મોહ છોડશું-એમ જે વાયદા કરે તેને સ્વાનુભવનો ખરો પ્રેમ જાગ્યો નથી મોહનું દુઃખ એને લાગ્યું નથી અરે દુઃખથી છૂટવા શું વાયદા કરાતા હશે ? ના, તત્કષણ મોહને સર્વથા છોડો. ને સ્વાનુભવના પ્રત્યક્ષ સુખને તરત જ આસ્વાદો. એને માટેનો અત્યારે જ અવસર છે. સબ અવસર આ ચૂકા હૈ। જ્યાં વાત કાને પડે ને અંદર ભિજ્ઞતાનો ઘ્યાલ આવ્યો કે તરત જ શુદ્ધાત્માનો અનુભવ કરવા જેવો છે, ને મોહને છોડવા જેવો છે. શુદ્ધજ્ઞાનનો આસ્વાદ અત્યંતસુખકારી છે; રસિક જીવોને એટલે કે શુદ્ધસ્વરૂપના અનુભવનશીલ સમ્યગ્ટાણી જીવોને સ્વાનુભવનું સુખ અત્યંત પ્રિય છે, એ સ્વાનુભવના સ્વાદ પાસે જગતના બધા પદાર્થોનો સ્વાદ ઊરી ગયો છે. માટે હે જીવો ! સ્વાનુભવના આનંદના રસને હમણાં જ અનુભવો. એક ક્ષણ પણ ભિથ્યાભાવનો આદર ન કરો, તત્કાળ તેને સર્વથા છોડો.

અંદરમાં સ્વભાવ અને પરભાવની ભિજ્ઞતાનો જ્યાં ભાસ થયો કે તરત જ પરભાવ સાથેની એકત્વબુદ્ધિ અત્યંત-જડમૂળથી છોડીને, શુદ્ધચૈતન્યવસ્તુને પ્રત્યક્ષ આસ્વાદો.

એ ચૈતન્યવસ્તુનો આસ્વાદ પરમ સુખકર છે. આત્માનો રસિક થાય તેને અપૂર્વ આનંદ આવ્યા વિના રહે નહિ. દેડકું કે છાથી, સિંહ કે વાઘ, ગાય, કે બકરી નારકી, દેવો, મનુષ્યો, ચ વર્ષનાં બાળક કે મોટા વૃદ્ધ, સ્ત્રી કે પુરુષ, બધાય જીવોને કહે છે કે હમણાં જ મોહને છોડીને શુદ્ધાત્માને અનુભવો. આત્માના રસિક થાય તે બધાયથી આવો અનુભવ થઈ શકે છે. ને જેને શુદ્ધજ્ઞાનસ્વરૂપ રૂચ્યું તેને તેના પરમ આનંદનો સાક્ષાત્ સ્વાદ આવે છે. એકલો અનુમાનગોચર રહ્યા કરે ને સાક્ષાત્ અનુભવરૂપ ન થાય-એમ નથી. એના રસિયા થયું જોઈએ. એનો રસિયો થઈને, એટલે જગતનો રસ છોડીને, સ્વમાં એકત્વ કર ને પર સાથેનું એકત્વ છોડ, તત્કષ્ણ છોડ, એમ કરતાં તત્કષ્ણ તને ચૈતન્યના પરમ આનંદનો સાક્ષાત્ અનુભવ થશે.

પ્રશ્ન:- આમ કરવાથી શું ફળ આવે ? શું કાર્યસિદ્ધિ થાય ?

ઉત્તર:- પ્રથમ તો મહાદુઃખદાયી એવા મોહનો ત્યાગ થાય છે, ને શાનાનંદસ્વરૂપના અપૂર્વસુખનો અનુભવ થાય છે.-આમ સુખની અસ્તિત ને મોહની નાસ્તિત; અર્થાત્ આનંદની પ્રાપ્તિ ને મોહનો ત્યાગ-એવી કાર્યસિદ્ધિ થાય છે, આ ઉત્તમ ફળ છે. વારંવાર આવા સ્વાનુભવનો અભ્યાસ કરતાં વિભાવપરિણામ કે કર્મનો સંબંધ જીવ સાથે એક ક્ષાણ પણ રહેશે નહિ, તે જીવથી લિભન્નપણે જ રહેશે. એકવાર સ્વાનુભવથી એકત્વબુદ્ધિ છૂટી તે છૂટી, ફરીને કદી તેમાં એકત્વબુદ્ધિ થવાની નથી. પરિણાતિ પરભાવથી જીદી પડી તે પડી, ફ્લે તે પરિણાતિમાં રાગાદિ પરભાવો કે કર્મબંધન કદી એકમેક થવાના નથી; એક સમય પણ આત્મામાં તે ટકશે નહિ, કોઈ પ્રકારે આત્મા સાથે તેની એકતા થશે નહિ. જીઓ, આ સ્વાનુભવવડે કાર્યસિદ્ધિ થઈ; હમણાં જ મોહનો નાશ કરીને આવી કાર્યસિદ્ધિ કરો.-આમ સ્વાનુભવની જોસદાર પ્રેરણા આપી છે.

ધર્મજીવને ભેદજ્ઞાન થયું, સ્વાનુભવ થયો ને મોહ તૂટયો,-ફ્લે પરભાવો કદી સ્વરૂપમાં પ્રવેશવાના નથી, પરભાવો સાથે કદી એકતા થવાની નથી; જ્ઞાન કદી રાગાદિ સાથે તન્મય થવાનું નથી. જ્ઞાન સદાય જ્ઞાનપણે જ રહેશે, સ્વમાં જ સદા એકત્વ રહેશે. પહેલાં અજ્ઞાનથી બંધકરણશીલ ફ્લો, તેનાથી છૂટીને ફ્લે સ્વભાવનો અનુભવનશીલ થયો, તે ફરીને ક્ષણમાત્ર પણ બંધન સાથે એકત્વ પામે નહિ. સ્વાનુભવવડે મોહનો નાશ થતાં આવી અપૂર્વ દશા ખીલી.

સંતો ઉંઘતા જીવોને જગાડે છે

(સમયસાર કળશ ટીકા-પ્રવચનો)

*

આચાર્યદિવ ઉંઘતા જીવોને સંબોધન કરે છે કે અરે જીવો ! જાગો....તમારા ચૈતન્યનિધાનને દેખો. પરભાવોને નિજપદ માનીને તે તરફ દોડી રહ્યા છો, પણ પાછા વળો...પાછો વળો...એ રાગાદિ વિલાવમાં તમારું પદ નથી. તમારું પદ તો આ અત્યંત સુંદર ચૈતન્યધામમય છે; આ તરફ આવો આ તરફ આવો. આ રીતે સન્તો કરુણાપૂર્વક, પરભાવો તરફ વેગથી દોડી રહેલા પ્રાણીઓને વાત્સલ્યની પુકાર કરીને પાછા વાળે છે ને નિજપદ દેખાડીને સિદ્ધિના પંથે દોરી જાય છે.

પોતે સ્વાનુભવથી જે તત્ત્વ જાણ્યું તે તત્ત્વ દર્શિવતાં આચાર્યદિવ કહે છે કે હે જીવો ! અનાહિથી સ્વતત્ત્વને ભૂતીને મોહમાં સૂતા છો, હવે તો જાગો, ને તમારું તત્ત્વ અંતરમાં અત્યંત શુદ્ધ છે તેને દેખો. આ શરીરાદિમાં કે રાગાદિ પરભાવમાં તમારું નિજપદ નથી, તમારું નિજપદ તો શુદ્ધ ચૈતન્યધાતુમાં છે. સિદ્ધપદ અંતરમાંથી પ્રગટે છે, કાંઈ બહારથી નથી આવતું. આવા સિદ્ધપદનો ધણી આત્મા તેને ભૂતીને તમે રાગના ધણી થયા....શુદ્ધ આત્માને નહિ દેખનારા હે અંધ પ્રાણીઓ ! તમે મોહથી અંધ બનીને નિજ પદને ભૂતીને, પરભાવને જ નિજપદ માનીને તેમાં લીન બન્યા છો, પણ એ પદ તમારું નથી,

નથી; માટે તમે જાગો ને આ તરફ આવો.....આ તરફ આવો અંતરમાં જે અત્યંત શુદ્ધ ચૈતન્યધાતુ છે તે જ તમારું પદ છે, તેને સ્વાનુભવમાં લ્યો.

સંયોગ અને સંયોગની ઉપાધિથી થયેલા રાગદ્વેષભાવો તે તારું ઘર નથી, તે તારું રહેઠાણ નથી, તેમાં તું નથી, તારે માટે તે અસ્થાન છે ચારે ગતિના જેટલા ઉપાધિભાવો છે તેમાં તું નથી. તું તો તારા શુદ્ધ ચૈતન્યસ્વભાવમાં છો, તેમાં જ તમારું રહેઠાણ છે, માટે હે અંધ ! હવે તું જાગ ને પ્રતિબોધ પામ. તારા સ્વતત્ત્વને દેખ. અંતરમાં તેને સ્વાનુભવમાં લે.

સામાન્યપણે ર૧ પ્રકારના ઉદ્યભાવ ને વિશેષપણે અસંખ્ય પ્રકારના કે અનંત પ્રકારના જે ઉદ્યભાવ તે એક્કેચ તારું સ્વરૂપ નથી, એ તો બધા ઉપાધિરૂપ છે. કોઈ પણ અનુકૂળ સામગ્રી કે કોઈ પણ પ્રતિકૂળ સામગ્રી તે જીવનું સ્વરૂપ નથી; ભગવાન સર્વજ્ઞદેવે તો જીવનું સ્વરૂપ ઉપયોગમય જોયું છે, તે ઉપયોગને કદી પણ જડ સાથે કે રાગ સાથે કદી એકમેકપણું નથી. માટે તેમાં એકતાબુદ્ધિ છોડ. આત્મા તો ઉપયોગમય છે—એમ શુદ્ધ સ્વસત્તાનો દેખ. કઈ રીતે દેખ ? કે સ્વાનુભવથી દેખ.

અરે, ત્રણલોકને સાક્ષાત્ દેખનારા ભગવાન સર્વજ્ઞદેવે તે બધા આત્મા સદાય ઉપયોગસ્વરૂપ છે—એમ જોયું છે, સંતોષે સ્વાનુભવથી એવો જ આત્મા અનુભવ્યો છે, અને આગમમાં પણ જીવને ઉપયોગસ્વરૂપ બતાવ્યો છે. આમ દેવગુરુ ને શાસ્ત્ર ત્રણથે ઉપયોગ—સ્વરૂપ આત્મા કહ્યો છે, પણ દેહ સ્વરૂપ કે રાગસ્વરૂપ કહ્યો નથી; તો તું તેને દેહરૂપ ને રાગરૂપ કેમ અનુભવે છે ? એ તો તારો મોહ છે, મોહથી અંધ બનીને તું તારા સ્વરૂપને ભૂત્યો છો. અહીં આચાર્યદિવ જગાડે છે કે હે જીવ ! હવે તો જાગ ! અનાદિથી અત્યારસુધી તો મોહમાં સૂતો ને અંધ બન્યો, પણ હવે તો જાગ ને આંખ ખોલ. તારું શુદ્ધસ્વરૂપ સંતોષે તને વારંવાર બતાવ્યું, તે સાંભળીને હવે તો જાગ....ને મોહબુદ્ધિ છોડ ! ફરીફરી કરુણાથી કહે છે કે અરે ભાઈ ! આ તે તને કેમ શોભે ? રાજા રાજસિંહસનને બદલે વિષાના ઉકરડામાં નિજપદ માનીને રખડે એ તે કાંઈ શોભે ? તેમ ચૈતન્યમય નિજપદને ભૂલીને આ ચૈતન્યરાજા પરભાવમાં સુવે એ તે કાંઈ તેને શોભે છે ? કરોડો રૂપિયાની કિમતનો દીરો તેને કોઈ બે રૂપિયામાં વેચી નાંબે તો લોકમાં તે મૂરખ કહેવાય, તેમ, અનંત મહિમાવંત આ ચૈતન્યદીરો, તેને ક્ષણિક પુષ્ય જેટલો માનીને અજ્ઞાની રાગમાં વેચી દે છે તે મોટો મૂરખ છે. અનંતા ઇન્દ્રપદ વડે પણ જેનાં મૂલ્ય ન આંકી શકાય એવો આ ચિદાનંદસ્વભાવ, કે જેનું એક ક્ષણ ચિંતન કરતાં કેવળજ્ઞાનાદિ પરમનિધાન પ્રગટે—એવા નિજપદને ભૂલીને અજ્ઞાની ક્ષણિક રાગ જેટલો પોતાને માનીને, નિજનિધાનને રાગમાં વેચી દે છે. તે અંધપ્રાણી નિજનિધાનને દેખતો નથી. આચાર્યદિવ તેને પરમ કરુણાથી જગાડે છે. હે અંધપ્રાણી ! હવે તું જાગ....અમે તને તારું ધૂવપદ બતાવ્યું તેને તું જો. જગતમાં જેની કોઈ તૂલના કરી ન શકે એવા તારા સ્વપદને તું અનુભવમાં લે.

આત્માનું સ્વરૂપ શુદ્ધ ઉપયોગરૂપ છે. શુદ્ધસ્વરૂપ આત્મા કથંચિત્ ઉપયોગરૂપ છે ને કથંચિત્ રાગરૂપ છે—એમ દ્વિધાપણું નથી; આત્માનું શુદ્ધ પદ સર્વથા ઉપયોગરૂપ છે, ને રાગાદિરૂપ સર્વથા નથી, જરાપણ નથી. ઉપાધિરૂપ રાગાદિબાવો તો ક્ષણિક માયાજીળ જેવા છે, ક્ષણમાં તેનો લોપ થઈ જાય છે. પણ આ ચૈતન્યમય નિજપદ છે તે તો સ્થાયિ છે, તે કાંઈ માયાજીળની જેમ ક્ષણિક નથી. હવે આવા સ્થાયિ નિજપદને હે જીવ ! તું દેખ, એટલે કે અત્યારે જ અનુભવમાં લે.

પ્રશ્નઃ— મનુષ્યપણું તો દુર્લભ છે, તો તે આત્મા નથી—એમ કેમ કહો છો ?

ઉત્તરઃ— વૈરાગ્યના ઉપદેશમાં એમ કહેવાય કે ભાઈ, આ મનુષ્યપણું પામીને તું આત્માનું હિત કરી લે, કેમકે મનુષ્યપણું દુર્લભ છે. અહીં શુદ્ધાત્માનું સ્વરૂપ બતાવતાં કહે છે કે મનુષ્યપણું તે આત્મા નથી, ઉપયોગપણું તે જ આત્મા છે. મનુષ્યપણું દુર્લભ છે તે વાત સાચી પણ તેથી કાંઈ તે આત્માનું સ્વરૂપ નથી. ‘હું મનુષ્ય છું’ એમ મનુષ્યપણાના ભાવમાં ઊભા રહીને કાંઈ આત્મા નથી સધાતો, પણ ઉપયોગસ્વરૂપમાં આવીને આત્મા સધાય છે,—ઉપયોગસ્વરૂપે આત્માને અનુભવે તો જ તે સધાય છે.

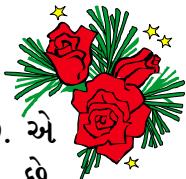
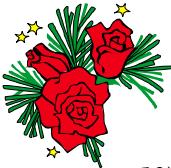
આ આત્મા ચૈતન્યસ્વરૂપ છે. પર્યાયમાં જે શુભ-અશુભ ભાવ કરે, તેના વડે જે પુષ્ય-પાપ કર્મ બંધાય, ને તેના ફળમાં જે સુખ-દુઃખ મળે—તે બધાયથી (છાએ બોલથી) આત્માનું સ્વરૂપ જુદું છે. અજ્ઞાનીઓ અનાદિ કાળથી એ સંયોગને અને સંયોગી પરભાવોના સ્વાદને જ પોતાનું સ્વરૂપ સમજીને આસ્વાદે છે, પણ એ સર્વ અનુભવ જૂઠો છે, એટલે તેમાં આત્માના સ્વરૂપનો સાચો સ્વાદ નથી. આત્માનો સ્વાદ તો એ બધાથી પાર શુદ્ધ—ચૈતન્યરસથી ભરપૂર છે. તે બતાવીને આચાર્યદી ભવ્યજીવોને સંબોધન કરે છે કે અરે જીવો ! પાછા વળો...પાછા વળો....એ રાગાદિ વિભાવમાં તમારું પદ નથી, તમારું પદ તો આ ચૈતન્યમય અત્યંત શુદ્ધ છે, આ તરફ આવો...આ તરફ આવો. રાગાદિ અશુદ્ધપર્યાયને આત્મા માનીને તમે તે તરફ દોડી રહ્યા છો પણ તે માર્ગ મત જાઓ...મત જાઓ કેમકે એ માર્ગ તમારો નથી, એ સ્વરૂપ તમારું નથી. આ શુદ્ધ ચૈતન્યપણે અનુભવાય છે તે જ તમારું પદ છે, તે જ તમારો માર્ગ છે, માટે આ તરફ આવો રે.....આ તરફ આવો (જીઓ ચિત્ર)

જીઓ તો ખરા, સંતો કેવી કરણા કરીને નિજપદ બતાવે છે. પરભાવો તરફ વેગથી દોડતા પ્રાણીઓને વાત્સલ્યથી પુકાર કરીને પાછા વાળે છે કે અરે જીવો ! એ માર્ગથી પાછા વળે. આ તરફ અંતર સ્વભાવમાં આવો. જેમ માર્ગ ભૂલેલા માણસને કોઈ સજ્જન હાકલ કરીને સત્યમાર્ગ પાછો વાળે, તેમ અહીં સત્ય સ્વરૂપનો માર્ગ ભૂલીને પરભાવના વેગે ચડેલા જીવોને સંતો હાકલ કરીને સત્યમાર્ગ પાછા વાળે છે. જેવું શુદ્ધસ્વરૂપ છે તેવું દેખાડીને તે તરફ બોલાવે છે કે અરે જીવો ! આ તરફ આવો. અમારા સમસ્ત વૈભવથી આત્માનું શુદ્ધપદ અમે દેખાડીએ છીએ તેને અનુભવમાં લ્યો. રાગનો અનુભવ છોડો.

: ૮ :

આત્મધર્મ

: આસો :

નિર્વિકલ્પ અનુભવ

નિર્વિકલ્પ અનુભવથી જ સાધકદશાની શરૂઆત થાય છે. એ દશાનો આનંદ વિકલ્પથી પણ ન ચિંતવી શકાય એવો છે.

નિર્વિકલ્પ અનુભવ વખતે શાન અતીન્દ્રિય થઈને પ્રત્યક્ષસ્વાનુભવ કરે છે, એ વખતના આનંદની ખાસ વિશેષતા છે, એનો અચિંત્ય મહિમા છે. સ્વાનુભવનો આવો મહિમા સાંભળતાં કોઈને એમ થાય કે આવો અનુભવ તો કોઈ મોટા મોટા મુનિઓને જ થતો ફશે! અમારા જેવા ગૃહસ્થને આવો અનુભવ થતો ફશે કે નહિ? તેનું સમાધાન કરતાં અહીં બતાવ્યું છે કે એવો નિર્વિકલ્પ સ્વાનુભવ ચોથા ગુણસ્થાનથી જ થાય છે, એવો અનુભવ થાય ત્યારે જ ચોથું ગુણસ્થાન થાય છે. આવો અનુભવ થયા પછી ગુણસ્થાનઅનુસાર પરિણામની મગનતા વધતી જાય છે. આવો સ્વાનુભવ કરવાની તૈયારીવાળા જીવની દશા કેવી હોય તે પણ આમાં બતાવ્યું છે. જીવે શુદ્ધાત્માના ચિંતનનો અભ્યાસ કરવો જોઈએ. અનુભવના કાળે શ્રાવકને મુનિ સમાન ગણ્યો છે. સંસારમાં ગમે તેવા કલેશ પ્રસંગો કે પ્રતિકૂળતાના પ્રસંગો આવે, પણ જ્યાં ચૈતન્યના ધ્યાનની સ્કુરણા થઈ ત્યાં તે બધાય કલેશો કયાંય ભાગી જાય છે. ચિદાનંદ હંસલાનું સ્મરણ કરતાં જ દુનિયાના કલેશો દૂર ભાગે છે. ચૈતન્યના ચિંતનમાં એકલી આંનંદની જ ધારા વહે છે. અનુભવી જીવની અંદરની દશા કોઈ ઓર હોય છે.

પ્રશ્ન:- એવો અનુભવ કયા ગુણસ્થાનમાં કફ્ફો છે?

સમાધાન:- ચોથા ગુણસ્થાનથી જ થાય છે. પરંતુ ચોથા ગુણસ્થાને તો ઘણા કાળજા અંતરાલે થાય છે, અને ઉપરના ગુણસ્થાને શીધ્ર શીધ્ર થાય છે.

ચોથા ગુણસ્થાનની શરૂઆત જ આવા નિર્વિકલ્પ સ્વાનુભવપૂર્વક થાય છે. સમ્યગ્દર્શન કહો, ચોથું ગુણસ્થાન કહો કે ધર્મની શરૂઆત કહો તે આવા સ્વાનુભવ વગર થતી નથી. સ્વાનુભવને પ્રત્યક્ષ કહ્યો, તેમાં અતીન્દ્રિય વચ્ચનાતીત આનંદ કહ્યો, તેમાં કોઈ વિકલ્પ નથી એમ કહ્યું, તેથી કોઈને પ્રશ્ન ઉઠે કે આવો ઉંચો -અતીન્દ્રિય, પ્રત્યક્ષ સ્વાનુભવ કોને થતો ફશે? -તો કહે છે કે આવો અનુભવ ચોથા ગુણસ્થાનથી જ થાય છે. આવી નિર્વિકલ્પ આનંદદશા ગૃહસ્થપણામાં રહેલા સમ્યગ્ટાણિને પણ મતિ-શુતજ્ઞાનવડે થાય છે.

ચોથા ગુણસ્થાને વિશેષ-વિશેષકાળનાં અંતરે કોઈ કોઈવાર આવો અનુભવ થાય છે. પહેલી વાર જ્યારે ચોથું ગુણસ્થાન પ્રગટયું ત્યારે તો નિર્વિકલ્પઅનુભવ થયો જ હતો, પણ પછી ફરીને એવો અનુભવ અમુક વિશેષકાળના અંતરે થાય છે ને પછી ઉપર-ઉપરના ગુણસ્થાને તેવો અનુભવ વારંવાર થાય છે. પાંચમા ગુણસ્થાને ચોથા કરતાં અલ્પ અલ્પકાળના અંતરે અનુભવ થાય છે; (ચોથા ગુણસ્થાનવાળા કોઈ જીવને કોઈકવાર તુરત જ એવો અનુભવ થાય તે જીદી વાત છે.) અને છંડા-સાતમા ગુણસ્થાનવર્તી મુનિને તો વારંવાર અંતર્મુહૂર્તમાં જ નિયમથી વિકલ્પ તૂટીને સ્વાનુભવ થયા જ કરે છે. સમ્યગ્દાનિને ચોથા ગુણસ્થાને વધુમાં વધુ કેટલા અંતરે સ્વાનુભવ થાય-એ સંબંધી કોઈ ચોક્કસ માપ જાણવામાં આવતું નથી છંડાસાતમા ગુણસ્થાનવર્તી મુનિને માટે તો નિયમ છે કે અંતર્મુહૂર્તમાં નિર્વિકલ્પ ઉપયોગ થાય જ; નહિતર મુનિદશા જ ન ટકે. મુનિદશામાં કદી એમ ન બને કે લાંબા કાળસુધી નિર્વિકલ્પઅનુભવ ન આવે ને બાહ્યપ્રવૃત્તિમાં (સવિકલ્પદશામાં) જ રહ્યા કરે. ત્યાં તો અંતર્મુહૂર્તમાં નિયમથી નિર્વિકલ્પધ્યાન થાય જ છે. મુનિદશામાં કોઈ જીવ ભલે લાખો-કરોડો વર્ષો રહે અને તે દરમિયાન છંડું-સાતમું ગુણસ્થાન વારંવાર અંતર્મુહૂર્તમાં આવ્યા કરે, એ રીતે સમુચ્ચયપણે તને છંડા ગુણસ્થાનનો કાળ ભલે લાખો-કરોડો વર્ષો થઈ જાય, પણ એકસાથે અંતર્મુહૂર્તથી વિશેષ કાળ છંડું ગુણસ્થાન રહી શકે જ નહીં. છંડા ગુણસ્થાનનો કાળ જ અંતર્મુહૂર્તથી વધુ નથી, પછી લાંબો વખત ઊંઘવાની તો વાત જ શી? ભગવાને છંડા ગુણસ્થાનનો જે ઉત્કૃષ્ટકાળ કહ્યો છે તે ઉત્કૃષ્ટકાળ પણ એવા જીવને જ હોય છે કે જે ત્યાંથી પાછો મિથ્યાત્વમાં જવાનો હોય. બીજા જીવને એવો ઉત્કૃષ્ટકાળ હોતો નથી, તને તો તેથી ઓછા કાળમાં વિકલ્પ તૂટીને સાતમું ગુણસ્થાન આવી જાય છે. મુનિઓ વારંવાર નિર્વિકલ્પરસ પીએ છે.

અહો, નિર્વિકલ્પતા તે તો અમૃત છે.

બધા મુનિઓને સવિકલ્પ વખતે છંડું ને કાણમાં નિર્વિકલ્પધ્યાન થતાં સાતમું ગુણસ્થાન થાય છે. જેમ સમ્યગ્દર્શન નિર્વિકલ્પ-સ્વાનુભવપૂર્વક પ્રગટે છે તેમ મુનિદશા પણ નિર્વિકલ્પધ્યાનમાં જ પ્રગટે છે,-પહેલાં ધ્યાનમાં સાતમું ગુણસ્થાન પ્રગટે ને પછી વિકલ્પ ઊઠતાં છંડે આવે. મુનિને તો વારંવાર નિર્વિકલ્પધ્યાન થાય છે. એ તો કેવળજ્ઞાનના એકદમ નજીકના પાડોશી છે. અહીં, વારંવાર શુદ્ધોપયોગના આનંદમાં ઝૂલતા એ મુનિની અંતર્દુશાની શી વાત! અરે, સમ્યગ્દાનિ-શ્રાવકને પણ ધ્યાન વખતે તો મુનિ જેવો ગણ્યો છે. હું શ્રાવક હું કે મુનિ હું-એવો કોઈ વિકલ્પ જ એને નથી, એને તો ધ્યાન વખતે આનંદના વેદનમાં જ લીનતા છે. ચોથા ગુણસ્થાને આવો અનુભવ કોઈકવાર થાય છે, પછી જેમ જેમ ભૂમિકા વધતી જાય છે. તેમ તેમ કાળ અપેક્ષાએ વારંવાર થાય છે ને ભાવ અપેક્ષાએ લીનતા વધતી જાય છે.

ચોથા ગુણસ્થાને સ્વાનુભવ લાંબા કાળના અંતરે થવાનું કહ્યું અને ઉપરના ગુણસ્થાને તે શીંગ શીંગ થવાનું કહ્યું; આ રીતે ગુણસ્થાન-અનુસાર માત્ર કાળના અંતરની જ અનુભવમાં વિશેષતા છે કે બીજી કોઈ વિશેષતા છે? તો કહે છે કે પરિણામોની લીનતામાં પણ વિશેષતા છે. સ્વાનુભવની જાત તો બધા ગુણસ્થાનોમાં એક છે, ચૈતન્યસ્વભાવમાં જ બધાયનો ઉપયોગ લાગેલો છે પણ તેમાં પરિણામની મજનતા ગુણસ્થાનઅનુસાર વધતી જાય છે. સાતમા ગુણસ્થાને સ્વાનુભવમાં જેવી લીનતા છે તેવી તીવ્ર લીનતા ચોથા ગુણસ્થાને નથી; એ રીતે નિર્વિકલ્પતા બંનેને હોવા છતાં પરિણામની મજનતામાં વિશેષતા છે. જેમ કોઈ બે પુરુષો સમાનકિયા કરતા હોય,- ભગવાનનું નામ લેતા હોય, સ્નાન કરતા હોય કે ભોજનાદિ કરતા હોય, બંનેના પરિણામ તેમાં લાગેલા હોય છતાં પરિણામની એકાગ્રતામાં બંનેને ફેર હોય છે, કોઈના પરિણામ તેમાં મંદપણે લાગેલા હોય ને કોઈના તીવ્રપણે લાગેલા હોય; ત્યાં બંનેનો ઉપયોગ તો એક જ કાર્યમાં લાગેલો છે પણ એકના પરિણામ તે કાર્યમાં મંદપણે વર્તે છે ને બીજાના પરિણામ તેમાં તીવ્રપણે વર્તે છે; તેમ ચોથા ગુણસ્થાને નિર્વિકલ્પતા હોય ને સાતમા ગુણસ્થાને નિર્વિકલ્પતા હોય,-ત્યાં તે બંનેનો ઉપયોગ તો આત્માને વિષે અનુભવમાં જ લાગેલો છે, પરંતુ ચોથા કરતાં સાતમા ગુણસ્થાને સ્વરૂપમાં પરિણામની મજનતા ઘણી છે; અંદર અબુદ્ધિપૂર્વકનો રાગ ઘણો મંદ છે. ચોથા ગુણસ્થાને સ્વાનુભવ વખતે પણ અંદર અબુદ્ધિપૂર્વક (ભલે મંદ) ત્રણ કષાય ચોકડી વિદ્યમાન છે, અને સાતમા ગુણસ્થાને માત્ર એક સંજ્વલન કષાયચોકડી જ બાકી છે. સ્વાનુભવમાં પરિણામોની લીનતા જેમ જેમ વધતી જાય છે તેમ તેમ કષાયોનો અભાવ થતો જાય છે.

આ પ્રકારે સ્વાનુભવની ગુણસ્થાનઅનુસાર વિશેષતા જાણવી. જેમ જેમ ગુણસ્થાન વધતું જાય તેમ તેમ કષાયો ઘટતા જાય ને સ્વરૂપમાં લીનતા વધતી જાય. ધર્મને ગુણસ્થાન અનુસાર જેટલી શુદ્ધી થઈને જેટલી વીતરાગતા થઈ તેટલી શુદ્ધી ને વીતરાગતા તો પર તરફના ઉપયોગ વખતે પણ ટકી રહે છે ને તેટલું તો બધન તેને થતું જ નથી. ચોથા ગુણસ્થાને નિર્વિકલ્પધ્યાનમાં હોય તોપણ ત્યાં અનંતાનુભંધી સિવાયના ત્રણે કષાયનું અસ્તિત્વ છે, ને છષ્ટા ગુણસ્થાને શુભવિકલ્પમાં વર્તતા હોય તોપણ ત્યાં અપ્રત્યાખ્યાનાવરણ કે પ્રત્યાખ્યાનાવરણ કષાય નથી, માત્ર સંજ્વલન કષાય છે; એટલે સ્વાનુભૂતિમાં ન હોય તેથી તેને બીજા કરતાં વધુ કષાયો હોય-એમ નથી. પણ એટલું ખરું કે એક જ ભૂમિકાવાળો જીવ તે સવિકલ્પદશામાં હોય તેના કરતાં નિર્વિકલ્પદશા વખતે તેને કષાયો ઘણા જ મંદ થઈ જાય છે. ચોથા ગુણસ્થાને સ્ત્રીપુત્રાદિવાળા શ્રાવકને, અરે! આઠ વર્ષની બાળિકાને કે તીર્થચને પણ એ નિર્વિકલ્પદશા વખતે બુદ્ધિપૂર્વકના બધા રાગદ્રોષ છૂટી ગયા હોય છે, માત્ર ચૈતન્યગોળો-આનંદના સાગરથી ઊલ્લસતો-દેછથી.

બિજી અનુભવાય છે. એટલે આવા ધ્યાન વખતે તો શ્રાવકને પણ મુનિસમાન ગણ્યો છે. એ ધ્યાનમાં જ્ઞાનાદિની નિર્મળતા પણ વધતી જાય છે, પરિષામની સ્થિરતા પણ વધતી જાય છે.

જ્ઞાની સંસારમાં ગૃહ્ણસ્થપણામાં રહ્યા હોય, રાગ-દેખ કોધાઈ કલેશપરિણામ અમુક થતા હોય, પણ એને એની લાળ લંબાતી નથી; સંસારના ગમે તેવા કલેશપ્રસંગો કે પ્રતિકૂળતાના પ્રસંગો આવે, પણ જ્યાં ચૈતન્યના ધ્યાનની સ્ફૂરણા થઈ ત્યાં તે બધાય કલેશ કર્યાય ભાગી જાય છે; ગમે તેવા પ્રસંગમાંય એના શ્રદ્ધા-જ્ઞાન વેરાઈ જતા નથી. જ્યાં ચિદાનંદ-ઙ્ંસલાનું સ્મરણ કર્યું ત્યાં જ દુનિયાના બધા કલેશો દૂર ભાગી જાય છે; તો એ ચૈતન્યના અનુભવમાં તો કલેશ કેવો? એમાં તો એકલો આનંદ છે....એકલી આનંદની જ ધારા વહે છે. માટે કહે છે કે અરે જીવો! આ ચૈતન્યસ્વરૂપના ચિંતનમાં કલેશ તો જરાપણ નથી ને તેનું ફળ મહાન છે, મહાન સુખની તેના ચિંતનમાં પ્રાપ્ત થાય છે, તો એને કેમ ધ્યાનમાં ચિંતવતા નથી? ને કેમ બહાર જ ઉપયોગને ભમાવો છે? જ્ઞાનીને બીજું બધું ભલે દેખાય પણ અંદર ચૈતન્યની જરીબુઝી હાથમાં રાખી છે. સંસારના જેરને ઉતારી નાખનારી આ જરીબુઝી સુંધતાં સંસારના એના થાક ક્ષણભરમાં ઊતરી જાય છે.

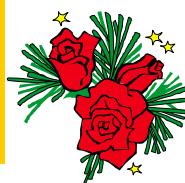
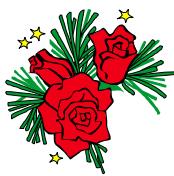
જીવે શુદ્ધાત્માના ચિંતનનો અભ્યાસ કરવો જોઈએ. જેને ચૈતન્યના સ્વાનુભવનો રંગ લાગે એને સંસારનો રંગ ઊતરી જાય. ભાઈ, તું અશુભ, ને શુભ બંનેથી દૂર થાત્યારે શુદ્ધાત્માનું ચિંતન થશે. જેને હજુ પાપના તીવ્ર કખાયોની પણ નિવૃત્તિ નથી, દેવ-ગુરુની ભક્તિ, ધર્માત્માનું બહુમાન, સાધર્માઓનો પ્રેમ વગેરે અત્યંત મંદકખાયની ભૂમિકામાં પણ જે નથી આવ્યો, તે અકખાય ચૈતન્યનું નિર્વિકલ્પધ્યાન કર્યાંથી કરશે? પહેલાં બધાય કખાયનો (શુભ-અશુભનો) રંગ અંદરથી ઊડી જાય....જ્યાં એનો રંગ ઊડી જાય ત્યાં એની અત્યંત મંદતા તો સહેજે થઈ જ જાય, ને પછી ચૈતન્યનો રંગ ચડતાં તેની અનુભૂતિ પ્રગટે. બાકી પરિણામને એકદમ શાન્ત કર્યા વગર એમને એમ અનુભવ કરવા માંગો તો થાય નહીં. અહીં, અનુભવી જીવની અંદરની દશા કોઈ ઓર હોય છે!

આ પ્રમાણે નિર્વિકલ્પ અનુભવનું સ્વરૂપ ઘણા પ્રકારે સ્પષ્ટ કર્યું. સમ્યગદિને ચોથા ગુણસ્થાને પણ આવો અનુભવ થાય છે એ પણ ખાસ બતાવ્યું. આ રીતે સમ્યકૃત્વની અને સ્વાનુભવની અલૌકિક ચર્ચા કરી. જુઓ, સાધર્માઓ અરસપરસ સમ્યગ્દર્શનની ને સ્વાનુભવની કેવી સરસ ચર્ચા કરે તે આમાં દેખાય છે. ધર્માત્મા એકબીજાના સંગમાં હોય તે અનુભવની અલૌકિક ચર્ચા કરતા હોય છે. જેમ બે વેપારી ભેગા થાય તો વેપારની ને ભાવતાલની વાતો કરે, બે ચોર ભેગા થાય તો ચોરીની ચર્ચા કરે, તેમ બે ધર્મા ભેગા થાય તો સ્વાનુભવની વાત કરે. જેને જે વાત પ્રિય લાગે તેનું જ તે ઘોલન કરે છે, મુમુક્ષુએ સ્વાનુભવનું સ્વરૂપ સમજીને સતત તેનો અભ્યાસ કર્તવ્ય છે.

: ૧૨ :

આત્મધર્મ

: આસો :

પરમાત્મતત્ત્વની ભાવનાનું ફળ અને તેની ભાવનાનું પ્રોત્સાહન

*

પરમાત્મપ્રકાશ એટલે શુદ્ધ પરમ-
આત્મતત્ત્વની ભાવનાનું શાંત ઝરણું...જેની ભાવના
પરમ આનંદ આપે....જેની ભાવનાથી સમ્યજ્ઞનિ-
જ્ઞાન-ચારિત્ર પમાય....જેની ભાવનાથી સિદ્ધપદ
પમાય...જેને ગણધરાદિ મુનિવરો અને ધર્મત્ત્વાઓ
પરમ આદરપૂર્વક આરાધે.....આવા પરમાત્મતત્ત્વની
ભાવનાનું ફળ બતાવીને શિષ્યજનોને તેમાં
પ્રોત્સાહિત કરે છે.

(ભાદરવા વદ છે પરમાત્મપ્રકાશની પૂર્ણિતા પ્રસંગનું ભાવવાડી પ્રવચન)

*

શ્રી યોગન્હુદેવે પરમાત્મપ્રકાશમાં દેહાદિથી બિજ્ઞ પરમાત્મસ્વરૂપનું વર્ણન કરીને,
વારંવાર શુદ્ધ આત્મતત્ત્વની ભાવનાનું ઘોલન કર્યું. હવે છેલ્લી ગાથામાં, આવા
પરમાત્મ- તત્ત્વની ભાવનાનું ઉત્તમ ફળ બતાવીને શિષ્યજનોને તેનું પ્રોત્સાહન આપે
છે:-

(સંખરા: કયારે એ માનસ્તંભે.....એ રાગ)

જં તત્ત્વ ણાણરૂવં પરમ મુણિગણા ણિચ જ્ઞાયંતિ ચિતે

જં તત્ત્વ દેહચત્તં ણિવસઙ્ ભુવણે સવ્ય દેહીણ દેહે।

જં તત્ત્વ દિવ્વદેહં તિહુવણગુરું સિજ્જાએ સંતજીવે

તં તત્ત્વ જસ્સ સુદ્ધં ફુરઙ ણિયમણે પાવએ સો હિ સિદ્ધિ ॥૨૬૩॥

અણો, અનંત આનંદનો ભંડાર જેમાં ભર્યો છે એવું આ ચૈતન્ય પરમ તત્ત્વ, તે
ધ્યાનવડે જેના અંતરમાં સ્કૂરાયમાન થાય છે તે જીવ મોક્ષરૂપ પરમ આનંદને પામે છે.
પરમ ભાવના કરવા યોગ્ય આ તત્ત્વ કેવું છે? કે જે તત્ત્વ જ્ઞાનરૂપ છે, મુનિવરોનો સમૂહ
જેને સદા ધ્યાવે છે, ગણધરો, ઈન્દ્રો, ચક્રવર્તીઓ વગેરે ધર્મત્ત્વા આદરપૂર્વક જે તત્ત્વને
આરાધે છે; વળી જે તત્ત્વ દેહથી છૂટું છે, લોકમાં બધા દેહીના દેહમાં જે તત્ત્વ વસી રહ્યું
છે, દરેક આત્મા શરીરથી બિજ્ઞ આવા પરમ તત્ત્વરૂપ છે; તારું આવું પરમ

તત્ત્વ તારામાં જ વસી રહ્યું છે; જે તત્ત્વ શરીરરૂપ જડ-દેહ વગરનું હોવા છતાં કેવળજ્ઞાનરૂપ દિવ્ય દેહવાળું છે, કેવળજ્ઞાનાદિ જ તેનું શરીર છે, તે જ તેનું સ્વરૂપ છે; તે ત્રણ લોકમાં સૌથી મહાન છે, અનંત કેવળજ્ઞાન-અનંત સુખ વગેરેથી મહાનતાને લીધે ત્રણ જગતમાં ગુરુ એટલે કે પૂજ્ય છે-મહાન છે; આવું શુદ્ધ પરમ તત્ત્વ અંતરદૈષિવડે જેની નિર્મળ પરિણાતિમાં સ્કૂરાયમાન થાય છે એટલે કે પ્રગટ અનુભવમાં આવે છે તે જીવ સિદ્ધિને પામે છે.

જુઓ, આ પરમાત્મ-તત્ત્વની ભાવનાનું ફળ ! અહા, આવા પરમાત્મ તત્ત્વનો પ્રેમ જેને જાગે તેને તેની ભાવનાનો કેટલો ઉત્સાહ હોય ? ભાઈ, આ દેહથી છૂટું પરમ તત્ત્વ તારામાં જ વિદ્યમાન છે. આ તારા તત્ત્વને દેહના જડ અવયવોની આધીનતા નથી. તારા તત્ત્વમાં ઇન્દ્રિયો કદી નથી. અતીન્દ્રિય જ્ઞાન-આનંદરૂપ અવયવોથી તારું તત્ત્વ રચાયેલું છે. સદાય જ્ઞાન ને આનંદસ્વરૂપ છે. તેને પોતાના સ્વસંવેદનથી જ આનંદનો અનુભવ થાય છે. બીજામાં આનંદ નથી, તેમજ બીજાને જાણતાં પણ આનંદનો અનુભવ થતો નથી; પોતે આનંદસ્વરૂપ છે, ને પોતાને જાણતાં આનંદનો અનુભવ થાય છે. હે જીવ ! આવા સ્વતત્ત્વની તું સદાય ભાવના કર.

અરે, પરમ તત્ત્વ અનંતગુણથી ભરેલું તારામાં મોજૂદ છે, તેનો તો તું દેખતો નથી, ને દેહાદિ પરદ્રવ્ય જે તારામાં અવિદ્યમાન છે તેને જ તું દેખે છે ! અરે ભાઈ ! અમે તેને દેહાદિથી તદ્દન જૂદું પરમાત્મા જેવું જ તારું તત્ત્વ દેખાડ્યું, ફરી ફરીને અનેક પ્રકારે તેનું ઘોલન કરાયું. તે પરમાત્મતત્ત્વની તું ભાવના કર; તેની રાગરહિત સ્થિ, તેનું જ્ઞાન, ને ફરી ફરી ભાવના વડે તેમાં લીનતા કર.....જેથી પરમ સુખના અનુભવરૂપ સિદ્ધદશાને તું પામીશ.

શરીરનું તારામાં અસ્તિત્વ જ નથી, તેની ભાવના શી ? જે પરચીજ પોતાથી સદા જુદી છે. પોતામાં જેને નાસ્તિ છે ને જેમાં કદી સુખ નથી, એની ભાવના શી ? સ્વતત્ત્વ જે સુખરૂપ છે તે જ વારંવાર નિત્ય ભાવવા યોગ્ય છે. તું ઉત્સાહિત થઈને તેને અંતરમાં ભાવ..... ફરીફરીને તેમાં ઉપયોગને વાળ. અરે, જે દેહ તારો નથી, જેનું તારામાં કદી અસ્તિત્વ નથી તેનાથી તેને ધર્મ થાય-એ વાત કેવી ? એ તો અત્યંત ઊંઘી સ્થૂળ બુદ્ધિ છે. જેની તારામાં નાસ્તિ, તેમાંથી તારો ધર્મ કેમ આવે ? તારા આત્મતત્ત્વમાં કેવળજ્ઞાનાદિ સ્વભાવ છે તે સ્વભાવમાંથી ધર્મનો પ્રવાહ આવે છે. તારું શરીર (તારું સ્વરૂપ) તો કેવળજ્ઞાન છે તેને ભૂલીને તું જડ શરીરમાં મોહ્વો ને તેમાં ધર્મ માન્યો....એ તો

: ૧૪ :

આત્મધર્મ

: આસો :

ભ્રમણા છે ને તે ભ્રમણનું કારણ છે. એ ભ્રમણા છોડ....ને અમે દેહથી બિજ્ઞ જે પરમાત્મ તત્ત્વ વારંવાર બતાવ્યું તેને ઓળખીને તેની ભાવના કર. તે ભાવના ભ્રમણ ટાળીને સિદ્ધપદનું કારણ છે.

અણા, જેની ભાવનાનું આવું ઈષ્ટ ફળ, તે તત્ત્વની ભાવના કોણ ન ભાવે? સર્વ જીવોએ સદાકાળ સર્વ પ્રકારે શુદ્ધ આત્મતત્ત્વની ભાવના કરવા જેવી છે. એ જ સર્વ શાસ્ત્રોનું તાત્પર્ય છે.

કેવળજ્ઞાનને પ્રાસ ભગવાનનો જ્ય હો—એવા મંગલઆશીર્વાદરૂપ નમસ્કારપૂર્વક શાસ્ત્ર સમાપ્ત કરે છે. —

(માલિની)

પરમપયગયાણ ભાસાઓ દિવ્યકાઓ મણસિ મુણિવરાણ મુક્ખદો દિવ્યજોઓ।

વિસયસુહરયાણ દુલ્લહો જો હુ લોએ જયઉ સિવસરુવો કેવલો કો વિ બોહો॥ ૨૪૪॥

સંતો પોતે આવા પરમાત્મપદને સાધી રહ્યા છે, તેની ઉત્કૃષ્ટ ભક્તિથી કહે છે કે અહો આવું પરમાત્મપદ જેમણે પ્રગટ કર્યું એવા પરમાત્મા જ્યવંત વર્તો....વૃદ્ધિગત હોય....એટલે અમારે પણ સાધકભાવની વૃદ્ધિ થઈને આવું પરમાત્મપદ પ્રગટ હો.

ભગવાનનો આત્મા તો સ્વચ્છ સ્વપરપ્રકાશી થઈ ગયો ને તેમનો દેહ પણ પરમ- ઔદ્ઘારિક એવો સ્વચ્છ હિંય થઈ ગયો કે જેમાં રોગાદિ ન હોય; હજારો સૂર્ય જેવા તેજસ્વી એ દેહમાં જોનારને પોતાના આગલા પાછલા સાત ભવ દેખાય. (ભવિષ્યના ભવ હોય તો દેખાય) સંતધર્માત્માઓ અને મુનિવરો અંતરમાં પોતાના આવા પરમતત્ત્વ સ્વરૂપને ધ્યાનવડે દેખે છે. પરમૌદ્ઘારિક દેહથી પણ આત્મા બિજ્ઞ છે. આવું પરમચૈતન્ય તત્ત્વ મોક્ષનું દેનાર છે. નિમિત્તપણે અર્હતપરમાત્મા પણ મોક્ષના દેનાર છે. કેવલ જ્ઞાનસ્વભાવી આ અતીન્દ્રિય પરમાત્મપદ, તેને ઈંદ્રિયવિષયોમાં લુબ્ધ જીવો પામી શકતા નથી. ઈંદ્રિયસુખો તો અતીન્દ્રિયસુખથી વિપરીત છે, એ બંનેની રૂચિ એક સાથે હોઈ શકે નહિ. જગતના જીવો વિષયોમાં લુબ્ધ છે તેમને આ પરમાત્મતત્ત્વની પ્રાસિ દુર્લભ છે. અંતરમાં ધ્યાનવડે જેઓ આવા પરમાત્મપદને પામ્યા તે પરમાત્માનો જ્ય હો.

પરમાત્મતત્ત્વ તે અંતર્મુખ અવલોકનનો વિષય છે, તે બાહ્યવિષયો તરફના વલાણથી અનુભવમાં આવે નહિ. શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી પણ છેલ્લે કહે છે કે-

ઉપજે મોહ વિકલ્પથી સમસ્ત આ સંસાર,

અંતર્મુખ અવલોકતાં વિલય થતાં નહિ વાર.

બહિરૂખ અવલોકનરૂપ મોહથી આ સંસાર છે, તે અંતરૂખ અવલોકનવડે ક્ષણમાં વિલય પામે છે. પરમાત્મતત્ત્વનો અનુભવ અંતરંગ અવલોકનથી થાય છે. આવા અંતર અનુભવવડે જેઓ પરમાત્મા થયા-પરમ આનંદરૂપ થયા તે ભગવાન પરમાત્માનો જ્ય હો....તે સદા વૃદ્ધિરૂપ હો...તેમને નમસ્કાર હો.

આ રીતે મંગલપૂર્વક પરમાત્મપ્રકાશ ગ્રંથ પૂર્ણ થયો.

આ પરમાત્મપ્રકાશ-ગ્રંથની ટીકાનું વ્યાખ્યાન જાણીને ભવ્ય જીવોએ કેવી ભાવના કરવી તે કહે છે:

પરમાત્મભાવના

પરમાત્મપ્રકાશનું વ્યાખ્યાન જાણીને ભવ્યજીવોએ શું કરવું ? તો કહે છે કે શુદ્ધ આત્માની ભાવના કરવી...મતિ-શ્રુતને અંતરમાં વાળીને શુદ્ધાત્માનો વિચાર કરવો...તેનું નિરંતર ચિંતન કરવું. તે આ પ્રમાણે-

‘સહજશુદ્ધ જ્ઞાનાનન્દ એકસ્વભાવોહ’—હું સહજ શુદ્ધ જ્ઞાનાનંદએકસ્વભાવ છું. જ્ઞાન ને આનંદ જ મારો સ્વભાવ છે. આવો મારો સ્વભાવ સહજ છે—કોઈ બીજાની અપેક્ષા વગર સ્વતઃ પોતાથી છે. આવો સહજ સ્વભાવ ત્રિકાળ છે, ને તેની ભાવના તે નવી અપૂર્વ અંતરૂખ પર્યાય છે. આમ પર્યાયને અંદરમાં વાળીને સહજ સ્વભાવનું ઘોલન કરવું. સ્વસંવેદનથી પોતાના આત્માનું આવું સહજ જ્ઞાનાનંદસ્વરૂપ સમજતાં જગતના બધા જીવો પણ પરમાર્થ એવા જ છે—એમ સમજાય છે.

‘નિર્વિકલ્પોહ’ નિર્વિકલ્પ છું. વચ્ચે વિકલ્પ આવે તે હું નહિં, હું નિર્વિકલ્પ છું. આવા સ્વરૂપની ભાવના કરવી તે કર્તવ્ય છે. પહેલા જ્ઞાન—આનંદની અસ્તિત કીધી ને પછી તેમાં વિકલ્પની નાસ્તિત બતાવી. શુદ્ધજ્ઞાનાનંદસ્વભાવની અસ્તિત તરફ જે પર્યાય વળી તેમાં વિકલ્પની નાસ્તિત છે.

ઉદાસીનોહ—હું ઉદાસીન છું. જગતથી નિરપેક્ષ, જગતથી જુદો હું મારા સ્વભાવમાં વર્તું છું. ઉત્કૃષ્ટ એવું મારું ચૈતન્યસ્વરૂપ તે જ મારું આસન છે, તેમાં જ મારો વાસ છે.

જે પરને સાધન માને કે પરમાં સુખ માને તે પરથી ઉદાસીન થાય નહિ. સ્વભાવને પોતાથી પરિપૂર્ણ જાણીને તે તરફ વળ્યો ત્યાં જગતના સમસ્ત અન્ય પદાર્થો પ્રત્યે સાચી ઉદાસીનતા થઈ.

સહજ શુદ્ધજ્ઞાનાનંદસ્વભાવ તો ત્રિકાળ છે, પણ તેની પ્રાસિ અને અનુભવ કેમ થાય ? તે બતાવે છે.

“નિજનિરંજન શુદ્ધાત્મસમ્યક શ્રદ્ધાનજ્ઞાનાનુષ્ટાનરૂપ નિશ્ચય રત્નત્રયાત્મક નિર્વિકલ્પસમાધિસંજાત વીતરાગસહજાનન્દરૂપ સુખાનુભૂતિમાત્ર લક્ષણેન સ્વસંવેદનજ્ઞાનેન સ્વસંવેદ્યો ગમ્યો પ્રાપ્યોડહં ...” નિજ નિરંજન શુદ્ધ આત્માના સમ્યક શ્રદ્ધાન-જ્ઞાન-અનુષ્ટાનરૂપ નિશ્ચયરત્નત્રયાત્મક નિર્વિકલ્પ સમાધિમાં ઉત્પન્ન એવા વીતરાગ સહજ આનંદરૂપ સુખઅનુભૂતિમાત્ર લક્ષણથી એટલે કે સ્વસંવેદનજ્ઞાનથી સ્વસંવેદ્ય ગમ્ય ને પ્રાસ થાઉં એવો હું છું, જીઓ, સ્વરૂપ કેવું છે ને તેની પ્રાસિ કેમ થાય-અનુભવ કેમ થાય, એ બંને વાત ભેગી બતાવે છે. નિશ્ચય રત્નત્રયવડે મારી પ્રાસિ થાય છે, રાગરૂપ કે વિકલ્પરૂપ વ્યવહાર રત્નત્રયવડે મારી પ્રાસિ થતી નથી. સ્વસંવેદનજ્ઞાનથી જ અનુભવમાં આવું એવો હું છું; સ્વસંવેદનજ્ઞાન રાગ વગરનું વીતરાગ સહજ આનંદના અનુભવરૂપ છે. આવા અનુભવ વગર બીજા ઉપાયથી શુદ્ધાત્માની પ્રાસિ કે સમ્યકૃત્વાદિ થાય નહિ. ષટ્ખંડાગમ વગેરેમાં નિજબિંબદર્શન વગેરેને સમ્યકૃત્વની ઉત્પત્તિના બાધ્યકારણમાં ગણ્યા છે, પણ તે તો નિમિત્ત બતાવ્યું છે; ત્યાં પણ આવી અંતરની અનુભૂતિ વગર તો જિનબિંબદર્શન વગેરે સમ્યકૃત્વના બાધ્યકારણ પણ થતાં નથી. આત્માનું જ્ઞાન અને આત્માની અનુભૂતિ પરમ આનંદરૂપ છે, તે રાગરૂપ નથી કે રાગવડે થતી નથી; સ્વસંવેદનરૂપ સ્વાનુભૂતિથી જ આત્મસ્વભાવ અનુભવમાં આવે છે. આ સિવાય બીજા કોઈની તેમાં અપેક્ષા નથી. નિજ એટલે પોતાના આત્માની આવી અનુભૂતિ કેમ થાય તેની આ ભાવના છે. બીજા સામે જીવાનું પ્રયોજન નથી. સ્વાનુભૂતિથી જ આત્મા જણાય છે-વેદાય છે ને પમાય છે, બીજા ઉપાયથી આત્મા જણાતો નથી, વેદાતો નથી કે પમાતો નથી. અનુભૂતિરૂપ મારી નિર્મળ પર્યાયવડે જ હું મને વેદાઉં છું, મારી પર્યાયવડે જ હું મને જણાઉં છું; આત્મા તરફ ઢાંલી નિર્મળપર્યાયમાં જ આત્માની પ્રાસિ થાય છે. પર તરફ ઢાંતી પર્યાયમાં આત્માની પ્રાસિ કે અનુભૂતિ થતી નથી. આવું નિજ સ્વરૂપ વિચારીને વારંવાર તેની ભાવના કરવી.

‘ભરિતાવસ્થોહ’—એટલે કે મારા સ્વભાવથી હું ભરેલો છું, મારા નિજભાવથી હું પરિપૂર્ણ ભરેલો છું. જગતના બધાય જીવો પોતપોતાના સ્વભાવથી પરિપૂર્ણ ભરપૂર છે. આમ સ્વભાવથી પરિપૂર્ણતારૂપ અસ્તિ બતાવીને હવે પરભાવથી શૂન્યતારૂપ નાસ્તિ બતાવે છે.

“રાગદ્વેષમોહકોધમાનમાયાલોભ—પંચેન્દ્રિયવિષયવ્યાપાર—મનોવચનકાયવ્યાપાર—ભાવકર્મ—દ્રવ્યકર્મ—નોકર્મ—ખ્યાતિપૂજાલાભ—દષ્ટશ્રુતાનુભૂતભોગાકંક્ષારૂપનિદાન—માયામિથ્યાત્વશલ્યત્રય—આદિ સર્વવિભાવ પરિણામરહિત શૂન્યોડહં” એટલે કે હું રાગદ્વેષમોહકોધમાનમાયાલોભથી રહિત, પાંચ ઇન્દ્રિયના વિષયવ્યાપારથી રહિત, મનવચનકાયના વ્યાપારથી રહિત, ભાવકર્મ દ્રવ્યકર્મ નોકર્મથી રહિત, ખ્યાતિપૂજાલાભની કે દષ્ટશ્રુતઅનુભૂત ભોગની આકંક્ષારૂપ નિદાનશલ્ય-માયાશલ્ય તથા મિથ્યાત્વશલ્ય— એ ત્રણે શલ્યથી રહિત-ઈત્યાદિ બધા વિભાવપરિણામરહિત હોવાથી શૂન્ય છું.

મારું સ્વરૂપ સમસ્ત વિભાવપરિણામોથી રહિત છે; હું સ્વભાવથી ભરેલો ને વિભાવોથી શૂન્ય એટલે કે ખાલી છું. રાગ-દ્વેષ-કોધ-માન-માયા-લોભાદિ સમસ્ત પરભાવોથી રહિત, મારા સહજ સ્વભાવથી જ હું ભરેલો છું. આવા સ્વભાવની ભાવના સિવાય બીજા કોઈની ભાવના મને નથી, એટલે હું સમસ્ત વિષયોની અભિલાષાથી રહિત છું. સ્વાનુભૂતિગમ્ય મારા શુદ્ધસ્વરૂપમાં પરભાવ છે જ નહિં. મારું અને જગતના બધા જીવોનું આવું જ શુદ્ધસ્વરૂપ છે. આવી ભાવના નિરંતર કરવી.

અઈ ભાવના એટલે માત્ર વિચાર કે વિકલ્પની વાત નથી પણ જ્ઞાનને વારંવાર સ્વભાવ તરફ વાળવું તેનું નામ ભાવના છે. ‘હું આવો છું ને આવો નથી’ એમ માત્ર વિકલ્પની વાત નથી પણ અંતરમાં સ્વભાવ તરફની તેવી રૂચિ ને પરિણતિ થાય તે સાચી ભાવના છે. ભાવના અનુસાર ભવન એટલે શુદ્ધ સ્વભાવની રૂચિનું વારંવાર ઘોલન કરતાં તેવું શુદ્ધ પરિણમન થાય છે, ને પરમાત્મદશા ખીલે છે, તે ભાવનાનું ફળ છે. અહીં ! આવી પરમાત્મ-ભાવના એ જ પરમ સુખદાતાર છે, તે આનંદરૂપ છે, તેમાં પરમ સમાધિ ને શાંતિ છે, તેમાં આકૃષ્ણતા નથી, કલેશ નથી. આવી આનંદદાયી પરમાત્મભાવના કોણ ન ભાવે !

સમ્યગ્રદ્ધન પણ આવી આત્મભાવનાથી જ થાય છે.

સમ્યગ્જ્ઞાન પણ આવી આત્મભાવનાથી જ થાય છે.

સમ્યક્યારિત્ર પણ આવી આત્મભાવનાથી જ થાય છે.

વીતરાગતા પણ આવી આત્મભાવનાથી જ થાય છે.

કેવળજ્ઞાન પણ આવી આત્મભાવનાથી જ થાય છે.

મોક્ષદશા પણ આવી આત્મભાવનાથી જ થાય છે.

આવી શુદ્ધ આત્મભાવના તે ધર્મ છે.

આવી શુદ્ધ આત્મભાવનામાં પરમ આનંદ છે.

આવા શુદ્ધસ્વભાવની ભાવના સિવાય બીજી કોઈ (રાગની કે સંયોગની) ભાવનાથી સમ્યજદર્શન-શાન-ચારિત્ર-વીતરાગતા-કેવળજ્ઞાન કે મોક્ષ થતો નથી, ધર્મ થતો નથી, આનંદ થતો નથી. માટે મુમુક્ષુએ આ ભાવના નિરંતર કરવાયોગ્ય છે. સર્વજ્ઞદેવના શાસનનો સાર, દિવ્યધનિનું તાત્પર્ય અને બાર અંગના રહસ્યનો નીચોડ આ શુદ્ધાત્મભાવનામાં સમાય છે. તેથી કહે છે કે—

‘જગત્ત્રયે વાલત્રયેઽપિ મનોવચનકાયૈ: કૃતકારિતાનુમતૈશ શુદ્ધનિશ્ચયનયેન તથા સર્વેઽપિ જીવા: ઇતિ નિરંતર ભાવના કર્તવ્યેતિ ।’—ત્રણ લોકમાં અને ત્રણે કાળે હું આવો (સ્વભાવથી ભરેલો ને સર્વ વિભાવથી ખાલી) છું તથા બધા જીવો પણ એવા છે—એમ મન-વચન-કાયાથી ને કૃત-કારિત-અનુમોદનાથી નિરંતર ભાવના કર્તવ્ય છે.

જીઓ, આ ભાવના ! ત્રણે કાળે ને ત્રણે લોકમાં આવી ભાવના કરવા જેવી છે. ગમે તે ક્ષેત્રમાં કે ગમે તે કાળમાં મારો આત્મા આવો શુદ્ધસ્વરૂપ જ છે—એ ભાવના કરવા જેવી છે. મનથી-વચનથી-કાયાથી એ જ ભાવના કરવા જેવી છે, એ જ ભાવના કરાવવા જેવી છે ને એ જ ભાવના અનુમોદવા જેવી છે.

પ્રશ્નઃ— પહેલાં મનવચનકાયાના વ્યાપારથી હું જુદો છું—એમ કહું હતું ને અહીં મનવચનકાયાવડે ભાવના કરવાનું કહું !

ઉત્તરઃ— અહીં વિકલ્પ ઉઠે ને મનવચનકાયા તરફ લક્ષ જાય તો તેમાં પણ શુદ્ધાત્માની ભાવનાની જ મુખ્યતા રાખવી એમ બતાવ્યું છે. મનમાં વિચાર ઉઠે તો તે શુદ્ધાત્માની ભાવનાના જ પોષાક, વચન નીકળે તો તે પણ શુદ્ધાત્માની ભાવનાના જ પ્રતિપાદક, અને કાયાની ચેષ્ટા થાય તો તે પણ શુદ્ધાત્માની ભાવનાને જ અનુરૂપ,—એ રીતે મનવચનકાયાથી પણ શુદ્ધ આત્માની જ ભાવના ભાવવી. આમાં મનવચનકાયાની ભાવના નથી પણ એનાથી બિજ્ઞ સ્વભાવની ભાવના છે.

ત્રણેકાળે આત્મસ્વભાવ આવો શુદ્ધ છે એમ ભાવના કરવી; ભૂતકાળે પણ હું આવો શુદ્ધ જ હતો,—પણ ત્યારે હું મારા આ સ્વભાવને ભૂલ્યો હતો. હવે ભાન થતાં ખબર પડી કે પહેલાં અજ્ઞાનદશા વખતેય મારો સ્વભાવ આવો શુદ્ધ હતો. આમ ત્રણેકાળે શુદ્ધસ્વભાવની ભાવના ભાવવી.

પ્રશ્નઃ— વર્તમાનમાં તો પર્યાયમાં દોષ છે, તો ત્રણેકાળે શુદ્ધતાની ભાવના કેમ થાય ?

ઉત્તરઃ— વર્તમાન પર્યાયમાં અલ્પ દોષ છે પણ ભાઈ ! એ જ વખતે પહાડ જેવડો નિર્દોષસ્વભાવ વિદ્યમાન છે તેને પ્રધાન કર ને તેનો મહિમા લાવીને તેની ભાવના

કર; તે સ્વભાવની ભાવના વડે પર્યાયનો દોષ ટળી જશે ને ને શુદ્ધતા ખીલી જશે, પર્યાયના જરાક દોષ આડે આખા નિર્દોષ સ્વભાવને ભૂલ્યો તેથી તું ભવમાં ભટક્યો, પણ પર્યાયના દોષને મુખ્ય ન કરતાં તે દોષથી જુદા શુદ્ધસ્વભાવને દેખ, ને તેની જ ભાવના કર, તો પર્યાયમાં પણ તેનું સ્વસંવેદન થશે ને દોષ નહિં રહે.

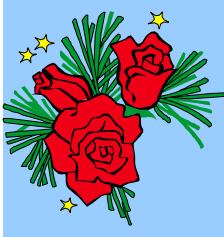
મારો આત્મા અને જગતના બધા આત્માઓ પણ આવા શુદ્ધસ્વભાવથી ભરેલા છે; બીજા આત્માને પણ ક્ષણિક દોષ જેટલો ન દેખ પણ તેને શુદ્ધસ્વભાવના પિંડરૂપ દેખ. બધાય આત્માને શુદ્ધસ્વભાવપણે દેખવા—તેમાં પોતાની શુદ્ધાત્મભાવનાનું જોર છે. બધા આત્માને દ્રવ્યટેસ્ટથી શુદ્ધપણે દેખે ત્યાં કોના ઉપર રાગ-દેષ-થાય? ક્યાંય ન થાય. એટલે આ ભાવનામાં પરિણતિ રાગદેષથી છૂટીને અંતર્સ્વભાવમાં વળે છે ને વીતરાગતા થાય છે.

વિકાર તે હું, અલ્પજ્ઞ તે હું, કોધી હું, રોગી હું, દુઃખી હું—એવી ભાવના ન ભાવવી, હું તો નિર્દોષ શુદ્ધ પરમસ્વભાવી આત્મા, હું સર્વજ્ઞતાનો પૂજ, હું કોધાદિ રહિત શાંત, હું શરીર રહિત, હું પરમ આનંદમય-એમ ઉત્તમ સ્વભાવની ભાવના નિરંતર ભાવવી. સમયસારમાં જ્યસેનાચાર્યની ટીકામાં પણ શાસ્ત્રના તાત્પર્ય તરીકે આવી જ ભાવના કરવાનું કહ્યું છે; એ જ ભવ્ય જીવોનું નિરંતર કર્તવ્ય છે, ને એ મંગળરૂપ છે.

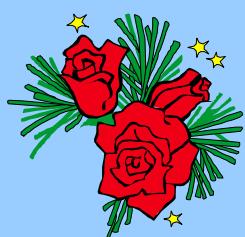
આત્મધર્મ

આ અંકની સાથે આત્મધર્મ-માસિકનું રરમું વર્ષ પુરું થાય છે. આગામી અંકથી રતમું વર્ષ શરૂ થશે. નવા વર્ષનું લવાજમ (ચાર રૂપીઆ) વેલાસર મોકલીને વ્યવસ્થામાં સહકાર આપવા વિનંતિ છે. લવાજમ વેલાસર મોકલવામાં આપની જરાક તકલીફ સંસ્થાના અને રાષ્ટ્રની સરકારી કચેરીઓ ઉપરના કામના દબાણને ઓછું કરવામાં સહાયરૂપ થશે. લવાજમ મોકલવાનું સરનામું:-

શ્રી દિ. જૈન સ્વાધ્યાય મંદિર ટ્રસ્ટ
સોનગઢ (સૌરાષ્ટ્ર)

નિજસ્વરૂપની અનુભાવનશીલ અને પરભાવોની મેટનશીલ એવી જ્ઞાનજ્યોતિ

જે જ્ઞાનજ્યોતિ પ્રગટતાં આત્મામાં
મોક્ષમાર્ગનો અપૂર્વ પ્રકાશ ભીલે છે ને અનાદિના
અજ્ઞાનઅંધારા નાશ પામે છે. તે જ્ઞાનજ્યોતિ કેવી
છે? નિજ સ્વરૂપની જાગ્ઞનશીલ અને પરભાવોની
મેટનશીલ, એવી તે જ્ઞાનજ્યોતિનું આ વર્ણન છે.
બેદજ્ઞાનના અભ્યાસ માટેના વિચારો કેવા હોય તે
પણ આમાં બતાવ્યું છે.

(સમયસાર કલશટીકા-પ્રવચનો કળશ ૪૬-૪૭)

ખ

આ કર્તાકર્મ-અધિકાર છે. આત્મા સર્વજ્ઞસ્વભાવી છે; તે સ્વભાવનું ખરું કાર્ય
શું? તેને ભૂલીને અજ્ઞાની વિભાવ સાથેના કર્તાકર્મની મિથ્યાબુદ્ધિથી સંસારમાં રખે છે.
કર્તાકર્મસંબંધી ભ્રમ ટળે તો વિકારથી ભિન્ન જ્ઞાનભાવે પરિણામે, એટલે સંસાર ટળે ને
મોક્ષ થાય. એ વાત આચાર્યદિવ આ અધિકારમાં સમજાવે છે.

ભાઈ, તું તો જ્ઞાન છો. જ્ઞાનને પર સાથે તો કર્તાકર્મપણું નથી ને કોધાદિ
સાથે પણ જ્ઞાનને કર્તાકર્મપણું નથી. કોધ અને જ્ઞાનને ભિન્ન કરતી જ્ઞાનજ્યોતિ
પ્રગટ થાય છે, તે જ્ઞાનજ્યોતિ પરભાવ સાથેના કર્તાકર્મ ભાવને દૂર કરે છે. ‘આ
કોધાદિ તે મારું કર્મ ને જ્ઞાનસ્વરૂપ હું તેનો કર્તા’—આવી જ્ઞાન અને કોધ વચ્ચેની
જે કર્તાકર્મની બુદ્ધિ છે તે અજ્ઞાનથી જ છે. કર્તા અને કર્મ એકમેક હોય, જુદા ન
હોય; હવે જ્ઞાનને અને કોધને જેણે કર્તાકર્મપણું માન્યું તેણે જ્ઞાનને અને કોધાદિ
પરભાવોને એકમેક માન્યા, જુદા ન જાણ્યા, તો તે પરભાવના કર્તૃત્વથી કયારે
ઇંટ્રો? પરભાવની પક્કડ કરે તેને પરભાવ ટળે નહિં ને સ્વભાવના નિર્મણ ભાવો
પ્રગટે નહિં, એટલે ધર્મ થાય નહિં.

પણ, ધીર ને ઉદાર એવી સમ્યજ્ઞાનજ્યોતિ જ્ઞાનને અને કોધાદિને અત્યંત જુદા જાણે છે, પરભાવના અંશમાત્રને જ્ઞાનમાં પ્રવેશવા દેતી નથી. આવી જ્ઞાનજ્યોતિ મંગળરૂપ છે. આ જ્ઞાનજ્યોતિ સ્વકાર્યને બરાબર જાણે છે, પણ પરભાવરૂપ કાર્યને તે જરાપણ કરતી નથી. એ જ્ઞાનજ્યોતિ જ્ઞાનશીલ છે, ને પરભાવની મેટનશીલ છે. મિથ્યાત્વજનિત જે કર્તાકર્મની પ્રવૃત્તિ છે તેને જ્ઞાનજ્યોતિ સર્વ પ્રકારે અત્યંત દૂર કરે છે.

હજુ તો આત્મા કર્તા ને જડ તેનું કાર્ય, શરીર અને કર્મને આત્મા કરે-એમ પર સાથે આત્માને કર્તાકર્મપણું માને છે તેને તો જડ-ચેતનની ભિન્નતાનુંય ભાન નથી, એવા જીવો તો અજ્ઞાનઅંધકારમાં પડેલા છે, ભિન્નભિન્ન વસ્તુને તેઓ દેખી શકતા નથી.

સર્વજ્ઞ પરમાત્માએ જે વસ્તુસ્વરૂપ જોયું અને ઉપદેશ્યું તેનો સંત ઉપદેશ કરે છે કે હે જીવ ! ચિદ્રૂપશક્તિ તારા આત્મામાં ભરેલી-વિદ્યમાન છે તે જ પ્રગટ થાય છે. દરેક આત્મા સદાય જ્ઞાનશક્તિથી પરિપૂર્ણ છે. પણ તે સ્વભાવનો મહિમા લાવીને તેને અનુભવમાં લ્યે ત્યારે આત્મા નિજસ્વરૂપનો અનુભવનશીલ થાય, અને ત્યારે જીવ-કર્મની એકત્વબુદ્ધિ છૂટે, એટલે મિથ્યાત્વ છૂટે ને જ્ઞાનજ્યોતિ પ્રકાશમાન થાય. આવું જે જ્ઞાન ઉદ્ય પામ્યું તે જ્ઞાન મિથ્યાત્વાદિ પરપરિણાતિને ઉખેડી નાખે છે, અને ભેદના અનુભવરૂપ સમસ્ત વિકલ્પજીવને તોડી પાડે છે.

એક દ્રવ્યમાં તો પરિણામી અને પરિણામ એવા ભેદ પાડીને ઉપચારથી કર્તાકર્મપણું કહેવાય છે, એક વસ્તુમાં ભેદ પાડીને કર્તા-કર્મપણું કહ્યું માટે તેને ઉપચાર કહ્યો; પણ તેવી રીતે પર દ્રવ્ય સાથે તો ઉપચારથી પણ આત્માને કર્તાકર્મપણું નથી, કેમકે બંનેને એક વસ્તુપણું નથી.

કર્તા-કર્મપણું ત્યાં જ હોય કે જ્યાં વ્યાપ્ય-વ્યાપકપણું હોય.

વ્યાપ્ય-વ્યાપકપણું તેમને જ હોય કે જેમને એકવસ્તુપણું હોય.

ભિન્ન વસ્તુઓમાં વ્યાપ્યવ્યાપકપણું કે કર્તાકર્મપણું કઢી ન હોય.

અહીં તો એક વસ્તુમાંય કર્તાને કર્મ એવા બે ભેદ પાડવા તે ઉપચાર છે, ત્યાં પર સાથે કર્તાકર્મની શી વાત ?

જ્ઞાનસ્વરૂપ એવો હું કર્તા ને કોધાદિ મારું કાર્ય, એવી જે પોતામાં જ્ઞાન ને કોધાદિ વર્ચ્યેની એકત્વબુદ્ધિરૂપ કર્તાકર્મની બુદ્ધિ તે પણ જ્યાં મિથ્યાત્વ છે, ત્યાં બહારના કાર્યોના કર્તૃત્વની તો શી વાત ? જીવ જ્યાં જ્ઞાની થયો કે તરત તેને એ કર્તાકર્મની મિથ્યાબુદ્ધિ ટળી, ને પરભાવનો અકર્તા થઈને જ્ઞાનભાવપણે પરિણામ્યો; જળજળતો ભેદજ્ઞાનસૂર્ય તેના આત્મામાં ઊળ્યો.

ભેદજ્ઞાનરૂપ સૂર્ય મહા બળવાન છે, વિકલ્પોનો તેને સહારો નથી, તે જ્ઞાનસૂર્ય

: ૨૨ :

આત્મધર્મ

: આસો :

નિજપ્રકાશદ્વારા કર્તૃત્વના મિથ્યાત્વઅંધકારને છેદી નાંખે છે. રાગને તો તે બેદનાર છે, તો રાગ તેનો સહાયક કેમ હોય ?

મોક્ષનું કારણ બેદજ્ઞાન છે.

બંધનું કારણ બેદજ્ઞાનનો અભાવ, એટલે કે પરભાવમાં એકત્વબુદ્ધિનો સદ્ભાવ જ છે, એટલે કોધાદિ સાથે કર્તાકર્મની બુદ્ધિરૂપ મિથ્યાત્વ જ બંધનું મૂળકારણ છે.

હવે મોક્ષના કારણરૂપ બેદજ્ઞાન કેમ થાય ? ને બેદજ્ઞાનીના વિચારો કેવા હોય ? તે બતાવે છે, હું જ્ઞાનસ્વરૂપ આત્મા, મારા સ્વરૂપમાં જ વ્યાપનાર છું, ને પર ચીજ સાથે મારે કાંઈ સંબંધ નથી. ‘જ્ઞાનમાત્ર ભાવ હું છુ’ એમ સ્વરૂપ વિચારીને તે તરફ જૂકવાથી પરભાવોથી બિજ્ઞતારૂપ બેદજ્ઞાન થાય છે.

એક વસ્તુમાં કર્તા અને કર્મ એવા બે ભેદ પાડવા તે પણ જ્યાં શુદ્ધદાષ્ટિમાં નથી પાલવતું, ત્યાં એક વસ્તુને અત્યંત બિજ્ઞ બીજી વસ્તુ સાથે સંબંધ બતાવવો એ તો કયાંથી પાલવે ? પર સાથે કર્તાકર્મની બુદ્ધિવાળો અજ્ઞાની પોતાના બિજ્ઞ તત્ત્વને કદ્દી અનુભવી શકે નાહિં; ને અંદર ગુણ-પર્યાયના ભેદ પાડીને તેના વિકલ્પમાં રોકાય તો ત્યાંસુધી પણ આત્મવસ્તુ અનુભવમાં આવતી નથી. જેના વિચાર જ બેદજ્ઞાનથી ઊલટા છે તેને બેદજ્ઞાન કયાંથી થાય ? યથાર્થ આત્મસ્વરૂપનો વિચાર અને નિર્ણય કરે તો બેદજ્ઞાન થાય. વિચાર એટલે વિકલ્પની વાત નથી પણ જ્ઞાનમાં સમ્યક્ નિર્ણય કરવો તે વિચારનું કાર્ય છે. વસ્તુસ્વરૂપ તરફ વિચાર જૂકે તો બેદજ્ઞાન થાય.

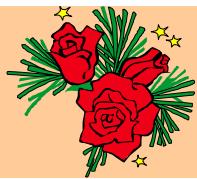
મારું વ્યાખ્ય-વ્યાપકપણું મારામાં છે, પર સાથે મારે અંશમાત્ર-વ્યાખ્ય-વ્યાપકપણું કે કર્તાકર્મપણું નથી. આવા દદ વિચારજ્ઞાનવડે ઉપયોગ અંતરમાં વળતાં બેદજ્ઞાન થાય છે. ‘કર વિચાર તો પામ’ ભગવાને સમવસરણમાં જેવું વસ્તુસ્વરૂપ કહું તેવું વિચારમાં લેતાં તેના અભ્યાસથી તેનો અનુભવ થાય છે.

વસ્તુમાં ભેદ પાડીને વિચાર કરવામાં આવે તો તે પણ પોતામાં ને પોતામાં જ સમાય છે, ભેદ પાડતાં પણ પર સાથે તો વસ્તુને કર્તાકર્મપણાનો સંબંધ થતો નથી; પર સાથેના કર્તાકર્મ સંબંધની વાત તદ્દન ઊઝેડી નાંખી. પોતામાં કર્તા-કર્મનો ભેદ પાડવો એટલો પણ વ્યવહાર છે, ને એકવસ્તુના પરમાર્થ અનુભવમાં તો એટલો ભેદ પણ નથી. પોતાના સમસ્ત ગુણ-પર્યાયોને પોતામાં જ સમાવીને, એકવસ્તુપણે જ્ઞાનજ્યોતિ પોતાના આત્માને દેખે છે. આવી જ્ઞાનજ્યોતિમાં કોઈ વિલાવનો પ્રવેશ નથી, સમસ્ત વિલાવથી જીવા નિજસ્વરૂપને તે અનુભવે છે માટે તે જ્ઞાનજ્યોતિ નિજસ્વરૂપની અનુભવનશીલ છે ને પરભાવોની મેટનશીલ છે, એટલે કે સ્વરૂપને અનુભવવાનો તેનો સ્વભાવ છે ને પરભાવોને તોડવાનો તેનો સ્વભાવ છે. આવી બેદજ્ઞાનજ્યોતિ આત્મામાં પ્રગટે તે મંગલપ્રભાત છે.

: આસો :

આત્મધર્મ

: ૨૩ :

આત્મહિતના અભિલાષીનું પ્રથમ કર્તવ્ય તત્ત્વનિર્ણય

તત્ત્વનિર્ણયરૂપ ધર્મ તો બાળ, વૃદ્ધ રોગી, નીરોગી, ધનવાન, નિર્ધન સુક્ષેત્રી તથા કુક્ષેત્રી આદિ સર્વ અવસ્થામાં પ્રાસ થવાયોગ્ય છે, તેથી જે પુરુષ પોતાના હિતનો વાંછક છે તેણે સર્વથી પહેલાં આ તત્ત્વનિર્ણયરૂપ કાર્ય જ કરવું યોગ્ય છે.

[શાર્ડૂલવિક્રીડિત]

ન કલેશો ન ધનવ્યયો ન ગમન દેશાન્તરે પ્રાર્થના
કેષાચિત્ત બલક્ષયો ન તુ ભય પીડા ન કસ્માશ ન।
સાવદ્યં ન ન રોગ જન્મપતનં નૈવાન્ય સેવા નહિ
ચિદ્રૂપં સ્મરણો ફલં બહુતરં કિન્નાદ્રિયન્તે બુધા: ॥

[તત્ત્વજ્ઞાનતરંગિણી]

અર્થ:- ચિદ્રૂપ (જ્ઞાનસ્વરૂપ) આત્માનું સ્મરણ કરવામાં નથી કલેશ થતો, નથી ધન ખર્ચવું પડતું, નથી દેશાન્તર જવું પડતું, નથી કોઈ પાસે પ્રાર્થના કરવી પડતી, નથી બળનો ક્ષય થતો, નથી કોઈ તરફથી ભય કે પીડા થતી; વળી તે સાવદ્ય (પાપનું કાર્ય) નથી, રોગ કે જન્મમરણમાં પડવું પડતું નથી, કોઈની સેવા કરવી પડતી નથી; આવી કોઈ મુશ્કેલી વિના જ્ઞાનસ્વરૂપ આત્માના સ્મરણનું ઘણું જ ફળ છે, તો પછી જાહ્યા પુરુષો તેને કેમ આદરતા નથી ? વળી જેઓ તત્ત્વનિર્ણયની સન્મુખ નથી થયા તેમને જાગૃત કરવા ઠપકો આપે છે કે:-

સાહિણે ગુરુજોગે જે ણ સુણંતીહ ધમ્મવયણાઈ।
તે ધિદ્ધ દુદ્વચિતા અહ સુહંડા ભવભયવિહુણા ॥

અર્થ:- ગુરુનો યોગ સ્વાધીન હોવા છતાં જેઓ ધર્મવચનોને સાંભળતા નથી તેઓ ધીઠ અને દુષ્ટ ચિત્તવાળા છે અથવા તેઓ ભવભયરહિત સુભટ છે, -જે સંસારથી શ્રી તીર્થકરાદિક ઉર્યા તેનાથી તેઓ ડરતા નથી ! આમ કહીને તેના ઉપર કટાક્ષ કર્યો છે.

જેઓ શાસ્ત્રાભ્યાસદ્વારા તત્ત્વનિર્ણય તો નથી કરતા અને વિષય-કષાયના કાર્યોમાં જ મજન છે તેઓ તો અશુભોપયોગી મિથ્યાદેટિ છે; તથા જેઓ સમ્યગ્દર્શન વિના પૂજા, દાન, તપ, શીલ સંયમાદિ વ્યવહારધર્મમાં (શુભભાવમાં) મજન છે તેઓ શુભોપયોગી મિથ્યાદેટિ છે. માટે ભાજ્યોદયથી જેઓ મનુષ્યપર્યાય પામ્યા છે તેમણે તો સર્વ ધર્મનું મૂળ કારણ સમ્યગ્દર્શન, અને તેનું મૂળ કારણ તત્ત્વનિર્ણય, તથા તેનું પણ મૂળ કારણ સત્ત્વસાગર અને શાસ્ત્રાભ્યાસ, તે અવશ્ય કરવાયોગ્ય છે.

જે આવા અવસરને વ્યર્થ ગુમાવે છે તેમના ઉપર બુદ્ધિમાન કસ્લણા કરી કહે છે કે:-

પ્રજ્ઞૈવ દુર્લભા સુષ્ટુ દુર્લભા સાન્યજન્મને।
તાં પ્રાપ્ય યે પ્રમાદ્યાન્તિ તે શોચ્યા: ખલુ ધીમતામ ॥

અર્થ:- પ્રથમ તો સંસારમાં બુદ્ધિ હોવી જ દુર્લભ છે. અને પરલોક અર્થે બુદ્ધિ થવી તો અતિ દુર્લભ છે; એવી બુદ્ધિ પ્રાસ થયા છતાં જેઓ પ્રમાણ કરે છે તે જીવો વિષે જ્ઞાનીઓને શોચ થાય છે.

આ દુર્લભ મનુષ્યજ્ઞનું પામીને જેને સાચા જૈની થવું છે તેણે તો સત્તસમાગમ અને શાસ્ત્રના આશ્રયે તત્ત્વનિર્ણય કરવો યોગ્ય છે; પણ જે તત્ત્વનિર્ણય તો નથી કરતો, અને પૂજા, સ્તોત્ર, દર્શન, ત્યાગ, તપ, વૈરાગ્ય, સંચય, સંતોષ આદિ બધાંચ કાર્યો કરે છે, તેનાં એ બધાંચ કાર્યો અસત્ય છે, તેનાથી મોક્ષ નથી. માટે સત્તસમાગમે આગમનું સેવન, યુક્તિનું અવલંબન, પરંપરા ગુરુઓનો ઉપદેશ અને સ્વાનુભવ દ્વારા તત્ત્વનિર્ણય કરવો યોગ્ય છે. જિનવચન તો અપાર છે, તેનો પૂરો પાર તો શ્રી ગણધરદેવ પણ પામ્યા નહિ. માટે જે મોક્ષ- માર્ગની પ્રયોજનભૂત રકમ છે તે તો નિર્ણયપૂર્વક અવશ્ય જાણવા યોગ્ય છે. કહું છે કે:-

અન્તો ણતિથ સુઈણ કાલો થોઓવયં ચ દુમ્મેહા ।

તં ણવર સિકિખયવ્ય જિં જરમરણક્ખય કુણહિ ॥

અર્થ:- શ્રુતિઓનો અન્ત નથી, કાળ થોડો છે, અને બુદ્ધિ અલ્પ છે; માટે હે જીવ ! તારે તે શીખવા યોગ્ય છે કે જેથી તું જન્મમરણનો નાશ કરી શકે.

આત્મહિત માટે પ્રથમ સર્વજ્ઞનો નિર્ણય

હે જીવો ! તમારે જો પોતાનું ભલું કરવું છે તો સર્વ આત્મહિતનું મૂળ કારણ જે આસ તેના સાચા સ્વરૂપનો નિર્ણય કરી, જ્ઞાનમાં લાવો. કારણ કે સર્વે જીવોને સુખ પ્રિય છે, સુખ ભાવકર્માના નાશથી થાય છે, ભાવકર્મનો નાશ સમ્યક્યારિતથી થાય છે, સમ્યક્યારિત-સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાનપૂર્વક થાય છે, સમ્યગ્જ્ઞાન આગમથી થાય છે, આગમ કોઈ સર્વજ્ઞ વીતરાગ પુરુષની વાણીથી ઉપજે છે. માટે જે સત્ત પુરુષ છે તેમણે પોતાના કલ્યાણ અર્થે સર્વ સુખનું મૂળ કારણ જે આપ્ત-અર્હત-સર્વજ્ઞ પરમાત્મા તેમનો યુક્તપૂર્વક સારી રીતે સર્વથી પ્રથમ નિર્ણક કરી આશ્રય લેવો યોગ્ય છે. હવે જેનો ઉપદેશ સાંભળીએ છીએ, જેના કહેલા માર્ગ ઉપર ચાલવા માર્ગાએ છીએ, જેની સેવા પૂજા, આસ્તિક્યતા, જાપ, સ્મરણ, સ્તોત્ર, નમસ્કાર, અને ધ્યાન કરીએ છીએ એવા જે અર્હત સર્વજ્ઞદેવ, તેમનું પ્રથમ પોતાના જ્ઞાનમાં સ્વરૂપ તો ભાસ્યું જ નથી તો તમે નિશ્ચય કર્યા વિના કોનું સેવન કરો છો ? લોકમાં પણ એવી પદ્ધતિ છે કે અત્યંત નિષ્પ્રયોજન વાતનો પણ નિર્ણય કરી પ્રવર્તે છે. અને તમે આત્મહિતના મૂળ આધારભૂત જે અર્હતદેવ તેનો પણ નિર્ણય કર્યા વિના જ પ્રવર્તો છો, તો એ મોટું આશ્રય છે !

વળી તમને નિર્ણય કરવા યોગ્ય જ્ઞાન પણ પ્રાસ થયું છે. માટે તમે આ અવસરને વૃથા ન ગુમાવો. આળસ આદિ છોડી, તેના નિર્ણયમાં પોતાને લગાવો કે જેથી તમને વસ્તુનું સ્વરૂપ, જીવાદિનું સ્વરૂપ, સ્વ-પરનું ભેદવિજ્ઞાન, આત્માનું સ્વરૂપ, હેય-ઉપાદેય અને શુભ-અશુભ-શુદ્ધ અવસ્થારૂપ પોતાના પદ-અપદનું

સ્વરૂપ-એ બધાનું સર્વ પ્રકારથી યથાર્થ જ્ઞાન થાય. સર્વ મનોરથ સિદ્ધ કરવાનો ઉપાય જે અર્હત-સર્વજ્ઞનું યથાર્થ જ્ઞાન, તે જે પ્રકારથી સિદ્ધ થાય તે પ્રથમ કરવા યોગ્ય છે. આ રીતે સર્વથી પ્રથમ અર્હત સર્વજ્ઞનો નિર્ણય કરવારૂપ કાર્ય કરવું એ શ્રીગુરુની મૂળ શિક્ષા છે.

સાચું જ્ઞાન સમ્યકૃદ્ધિને હોય છે.

પોતપોતાના પ્રકરણમાં પોતપોતાના જ્ઞેયસંબંધી અલ્ય વા વિશેષ જ્ઞાન સર્વને હોય છે, કારણ કે લૌકિક કાર્ય તો બધાય જીવો જાણપણાપૂર્વક જ કરે છે, તેથી લૌકિક જાણપણું તો સર્વ જીવોને થોડું વા ઘણું બની જ રહ્યું છે. પણ મોક્ષમાર્ગમાં પ્રયોજનભૂત જે આપ્તઆગમ આદિ પદાર્થો તેનું સાચું જ્ઞાન સમ્યકૃદ્ધિને જ હોય છે, તથા સર્વ જ્ઞેયનું જ્ઞાન કેવળી ભગવાનને જ હોય છે એમ સમજવું.

જિનમતની આજા

કોઈ કહે છે કે:- સર્વજ્ઞની સત્તા (હૃયાતી) નો નિશ્ચય અમારાથી ન થયો તો શું થયું ? એ દેવ તો સાચા છે ને ? માટે પૂજનાદિ કરવા અફળ થોડા જ જાય છે ? તેનો ઉત્તર :- જો તમારી કિંચિત્ મંદકષાયરૂપ પરિણતિ થશે તો પુઝ્યબંધ તો થશે; પરંતુ જિનમતમાં તો દેવના દર્શનથી આત્મદર્શનરૂપ ફળ થવું કહ્યું છે, તે તો નિયમથી સર્વજ્ઞની સત્તા જાણવાથી જ થશે, અન્ય પ્રકારથી નહિ થાય; એ જ શ્રી પ્રવચનસાર ગાથા ૮૦માં કહ્યું છે.

વળી તમે લૌકિક કાર્યોમાં તો એવા ચતુર છો કે વસ્તુના સત્તા આદિ નિશ્ચય કર્યા વિના જરાય પ્રવર્તતા નથી; અને અર્દી તમે સત્તાને નિશ્ચય પણ ન કરતાં ઘેલા અનધ્યવસાયી (નિર્ણય વગરના) થઈ પ્રવર્તો છે, એ મોઢું આશ્રય છે ! શ્લોકવાર્તિકમાં કહ્યું છે કે-જેની સત્તાનો જ નિશ્ચય નથી થયો તેનું પરીક્ષાવાળાએ કેવી રીતે સ્તવન કરવા યોગ્ય છે ? માટે તમે સર્વ કાર્યોની પહેલાં પોતાના જ્ઞાનમાં સર્વજ્ઞની સત્તા સિદ્ધ કરો, એ જ ધર્મનું મૂળ છે તથા એ જ જિનમતની આમનાય છે.

આત્મકલ્યાણના અભિલાષીને ભલામણ

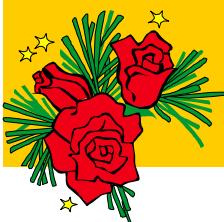
જેણે આત્મકલ્યાણ કરવું છે તેણે જિનવચનરૂપ આગમનું સેવન, યુક્તિનું અવલંબન પરંપરા ગુરુનો ઉપદેશ તથા સ્વાનુભવ એ કર્તવ્ય છે; પ્રથમ પ્રમાણ, નય, નિષેપ, આદિ ઉપાયથી જિનવચનનું સત્યપણું પોતાના જ્ઞાનમાં નક્કી કરવું. અને ગમ્યમાન થયેલાં સત્યરૂપ સાધનના બળથી ઉત્પજ્ઞ થયેલું જે અનુમાન, તેનાથી સર્વજ્ઞની સત્તા સિદ્ધ કરી, તેનાં શ્રદ્ધાન, જ્ઞાન, દર્શન, પૂજન, ભક્તિ, સ્તોત્ર અને નમસ્કારાદિક કરવા યોગ્ય છે.

શ્રી જિનેન્દ્રાદેવનો સેવક જાણે છે કે મારું ભલુ-બૂરું મારા પરિણામોથી જ થાય છે. આમ સમજને તે પોતાના હિતના ઉદ્ધમમાં પ્રવર્તે છે, તથા અશુદ્ધ કાર્યોને છોડે છે. જેણે જિનદેવના સાચા સેવક થવું હોય, વા જિનદેવે ઉપદેશેલા મોક્ષમાર્ગમાં પ્રવર્તવું હોય તેણે સર્વથી પહેલાં જિનદેવના સાચા સ્વરૂપનો પોતાના જ્ઞાનમાં નિર્ણય કરી તેનું શ્રદ્ધાન કરવું એ કર્તવ્ય છે.

: ૨૬ :

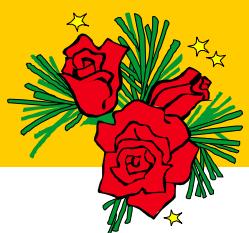
આત્મધર્મ

: આસો :

વિવિધ વચ્ચનામૃત

(આત્મધર્મનો ચાલુ વિભાગ: લેખાંક : ૧૩)

(૧૮૧) સ્વાનુભવનાં કિરણ

સ્વાનુભવરૂપી સૂર્યનાં કિરણો વડે જ મોકશમાર્ગ દેખાય છે. જ્યાં સ્વાનુભવનાં કિરણોનો પ્રકાશ નથી ત્યાં મોકશમાર્ગ દેખાતો નથી. રાગ તો અંધકારમય બંધભાવ છે, તેના વડે મોકશમાર્ગ ક્યાંથી સધાય ? અરે, બંધભાવ અને મોકશભાવ વચ્ચે પણ જેને વિવેક નથી એને શુદ્ધતાનું વીતરાગ-સંવેદન ક્યાંથી થાય ? અને સ્વાનુભવના કિરણ ફૂટયા વગર મોકશમાર્ગનો પ્રકાશ ક્યાંથી પ્રગટે ? અજ્ઞાનીને સ્વાનુભવનો કણિયો પણ નથી તો પછી મોકશમાર્ગ કેવો ? સ્વાનુભવ વગર જે કાંઈ ભાવ કરે તે બધાય ભાવો બંધમાર્ગમાં છે, તે કોઈ ભાવ મોકશમાર્ગમાં આવતા નથી, ને તેનાથી મોકશમાર્ગ સધાતો નથી. સ્વાનુભવનો સૂરજ ઉગે ત્યારે મોકશમાર્ગ સાચો.

૫

(૧૮૨) અમૃતભોજ નિઃશંક જ્ઞાન

અમૃતભોજ એટલે કે અતીન્દ્રિયજ્ઞાનને અનુભવનું જ્ઞાન, તેણે સિદ્ધ જેવા નિજસ્વરૂપ સાથે એકતા કરીને, પોતાના અબંધસ્વભાવને નિઃશંક પ્રતીતમાં લીધો, તે જ્ઞાનમાં હવે કર્મબંધની શંકા કેમ હોય ? શુદ્ધતાનું ધામ એવા આ ચૈતન્યમૂર્તિ આત્માને વિકારી માન્યો તેને જ કર્મબંધની શંકા પડે છે. ધર્મત્વા પોતાના સહજસ્વભાવમાં નિઃશંક વર્તતા થકા, તેને જ સ્વપણે અનુભવતા થકા, જીવ કર્મથી ખરેખર બંધાયો છે- એવી શંકાને જરાપણ પામતા નથી.

નિયમસારમાં ‘આપ્ત’ ને શંકા રહિત કહ્યા છે; તે સર્વજ્ઞ પરમાત્મા છે; અને સર્વજ્ઞ- સ્વભાવમાં સમ્યગ્દાચિ નિઃશંક છે તે અપેક્ષાએ તે (ચોથા ગુણસ્થાનવર્તી સમ્યગ્દાચિ) પણ આપ્ત છે.

(૧૮૩) જ્ઞાન-આનંદની ભરતી

સમકિતીને આનંદનું વેદન કરતું જ્ઞાન ઉછળ્યું છે, તે કોઈથી રોકાય નહિં. ઇન્દ્રિય મન મોળાં પડે તોપણ જ્ઞાનની ભરતી અટકે નહિં. અને જ્યાં આવું જ્ઞાન નથી ત્યાં ઇન્દ્રિયમનના અવલંબને જ્ઞાનમાં ભરતી આવી શકે નહિં, પરલક્ષી શાસ્ત્રજ્ઞાનવડે પણ જ્ઞાનમાં ભરતી ન આવે. ભગવાન આત્મા નિજ સ્વભાવના

આનંદને અનુભવતો ઉલ્લચિત થયો ત્યાં પર્યાયમાં ધર્માત્માને જે શાન-આનંદની ભરતી આવી, જે અપૂર્વ લબ્ધિ ઉલ્લસી, તે કોઈથી રોકાય નહિ, તેમાં ઓટ આવે નહિ.

(૧૮૪) મૂળ વસ્તુ

બહારનું બીજું યાદ રહો કે ન રહો, પણ ધર્માને ચૈતન્યતત્ત્વના સ્વાનુભવથી સ્વભાવના જે અવગ્રહ-ઇંદ્રા-અવાય-ધારણ થયા તે ભવાંતરે પણ ભૂલાય નહિ, જે ભરતીથી ચૈતન્યદર્શિયો ઉછાયો તે હવે કેવળજ્ઞાન લીધે છૂટકો, તેમાં વચ્ચે ઓટ આવે નહિ. અને આવા ચૈતન્યની જ્યાં અનુભૂતિ નથી ત્યાં બહારના ફજારો ઉપાય વડે કે જાગ્રપણાવડે પણ પર્યાયમાં શાન-આનંદની ભરતી આવી શકે નહિ. આ રીતે ચૈતન્યની અનુભૂતિ એ મૂળવસ્તુ છે, તેમાં આનંદની ભરતી છે.

(૧૮૫) ધર્માત્માની અપૂર્વ લબ્ધિ

ધર્મી જીવ નિત્ય આનંદનો ભોજુ છે, નિત્ય આનંદને જ તે ભોગવે છે. આ આનંદનું વેદન એ મૂળવસ્તુ છે. સમ્યગ્ટાણિ થયો ત્યાં આવું અપૂર્વ આનંદવેદન થયું, તે અપૂર્વ લબ્ધિ છે. આવા આનંદના વેદન વગર અપૂર્વલબ્ધિ કણેવાય નહિ ને સમ્યકૃત્વ થાય નહિ. અહા, અપૂર્વલબ્ધિ ધર્માત્માએ પ્રાપ્ત કરી છે, જે શાન-આનંદ પૂર્વે કદી લબ્ધ થયા ન હતા. કે શાન-આનંદની અપૂર્વલબ્ધિ થઈ....સિદ્ધ સાથે એકતા થઈ, સત્તા બિજ્ઞ રાખીને જાતિ અપેક્ષાએ એકતા થઈ; સિદ્ધોની પંક્તિમાં બેઠો. આવી અપૂર્વલબ્ધિ સમ્યકૃત્વમાં પ્રાસ થઈ છે.

(૧૮૬) આનંદના દરબારમાં અમૃત પીધું

સ્વાનુભવથી નિર્વિકલ્પ આનંદરૂપી અમૃત જેણે પીધું તે આત્મા સજીવન થયો; પહેલાં વિકારની એકતારૂપ મિથ્યાત્ત્વના ઝેરવડે ભાવમરણે મરતો હતો, પણ જ્યાં ભેદજ્ઞાન કરીને, વિકારની બિજ્ઞ ચૈતન્યસ્વભાવને અનુભવમાં લીધો ત્યાં અતીન્દ્રિય આનંદરૂપી અમૃતસંજીવનીને અનુભવતો થકો આત્મા સજીવન થયો, મરણ રહિત અમર થયો. અહો, આવું શાન જેને પ્રગટયું તેના મહિમાની શી વાત ? તે પરમાત્માનો પુત્ર થયો, તે સર્વજ્ઞનો નંદન થયો....આનંદના દરબારમાં તેણે પ્રવેશ કર્યો....ત્યાં હવે આનંદનું જ વેદન છે.

(૧૮૭) અંદરનું પાતાળ ફોડીને આનંદધારા ઉલ્લસી

જેમ ઘરમાં જવા માટે તેના બારણાં ખખડાવે તેમ ચૈતન્યસ્વભાવના ઘરમાં પ્રવેશવા માટે તેના બારણાં ખખડાવ એટલે કે તે સ્વભાવનો પક્ષ કર. સ્વભાવનો પક્ષ કરીને તેમાં જેણે પ્રવેશ કર્યો તે જીવ આત્માના આનંદનો ભોગવટો કરે છે. સાતમી નરકમાંથી આનંદામૃતનું ભોજન કરે છે; બહારના ચોખાનો કણ કે પાણીનું ટીપું નથી

મળતું પણ અંદરના ચૈતન્યભંડાર ખોલીને અતીન્દ્રિયાનંદરૂપી અમૃતનાં ભોજનપાન કરે છે. અરે, નરકમાં તે આનંદ હોય ? હા ભાઈ, સમ્યગ્ટણ્ઠિ જીવને ત્યાં પણ આનંદનું વેદન છે;—પણ તે આનંદ કાંઈ નરકમાં નથી, આનંદ તો આત્મામાં છે. નિજઆત્મામાંથી ધર્મી જીવ આનંદને અનુભવે છે; તે આનંદ જેમ બહારના સંયોગમાંથી આવ્યો નથી તેમ બહારના પ્રતિકૂળ સંયોગથી અટકતો પણ નથી. અંદરનું પાતાળ ઝોડીને જે આનંદની ધારા ઉલ્લસી તે ધારા કોઈથી અટકે નાહિ. તે અત્યંત ધીર-ગંભીર છે.....તેનો પ્રવાહ તૂટ નાહિ, તે પ્રવાહમાં ભરતી થઈને કેવળજ્ઞાન થવાનું છે.

(૧૮૮) તે ક્યાંથી મોક્ષ પામે ?

પરમાત્મપ્રકાશમાં કહે છે કે

દાણુ ણ દિણુ મુનિવરહું
ણ વિ પુણિઉ જિણ-ણાહુ।
પંચ ણ વંદિઉ પરમગુરુ
કિમુ હોસઙ સિવ-લાહુ॥ ૧૬૮॥

જેણે રત્નત્રયના આરાધક મુનિવરોને ભક્તિપૂર્વક દાન દીધું નથી, અનંતગુણધારી જિનનાથને જેણે પૂજ્યા નથી, ને પંચ પરમગુરુની ભક્તિપૂર્વક વંદના જેણે કરી નથી—તે શ્રાવકને મોક્ષલાભ કર્યાંથી થશે ?

(૧૮૯) નિશ્ચિંત થા

હે જીવ ! તું પરદ્રવ્યની ચિન્તાને છોડીને જ્યારે સ્વદ્રવ્યના ધ્યાનમાં તત્પર થઈશ ત્યારે જ ભવભ્રમણથી છૂટીશ. પરમાત્મસ્વભાવથી પરાંગમુખ થઈને પરદ્રવ્યની જેટલી ચિંતાજીણ છે તે સંસારનું કારણ છે. હોનણાર તીર્થકર પણ જ્યાંસુધી પર દ્રવ્યની ચિન્તામાં આસક્ત છે ને સ્વદ્રવ્યમાં લીન થતા નથી ત્યાં સુધી તેમને પણ શુદ્ધોપયોગ, કેવળજ્ઞાન કે મોક્ષ થતો નથી. ચિન્તાસક્ત જીવને નિર્વિકલ્પધ્યાન સિદ્ધ થતું નથી. સમસ્ત પરચિંતા છોડીને ઉપયોગને જે સ્વદ્રવ્યમાં જોડે છે તેને જ નિર્વિકલ્પધ્યાન, શુદ્ધોપયોગ, કેવળજ્ઞાન ને મોક્ષ થાય છે. માટે હે જીવ ! નિશ્ચિંત થઈને તું શુદ્ધત્વાને ભાવ. નિશ્ચિંતપુરુષો જ આત્માને સાધે છે.

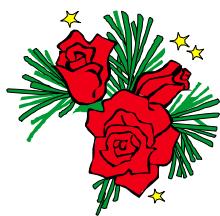
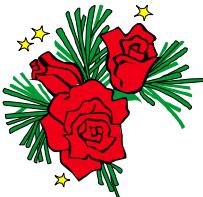
(૧૯૦) સમ્યગ્દર્શન જ્યવંત છે

જયતિ સુખનિધાન મૌક્ષવૃક્ષૈકબીજં
સકલમલવિમુક્ત દર્શન યદવિના સ્યાત।
મતિરપિ કુમતિર્નુ દુશ્ચરિતં ચરિત્રં
ભવતિ મનુજજન્મ પ્રાપ્તમપ્રાપ્તમેવ ॥ ૭૭॥

ધર્મોપદેશરૂપી અમૃત વર્ષાવિતાં શ્રી પદ્મનંદીસ્વામી કહે છે કે તે સુખનિધાન સમ્યગ્દર્શન આ જગતમાં જ્યવંત છે કે જે મોક્ષવૃક્ષનું એક બીજ છે, જે સકલ મલથી વિમુક્ત છે, જેના વગરની મતિ તે કુમતિ છે, જેના વગરનું ચારિત્ર તે દુઃચારિત્ર છે, અને જેના વગર આ પ્રાપ્ત થયેલો મનુષ્ય જન્મ પણ નાહિ પ્રાપ્ત થવા સમાન છે.

તત્ત્વરસિક જિજ્ઞાસુઓનો પ્રિય
વિભાગ-દશ પ્રશ્ન દશ ઉત્તર. આ
વિભાગ પૂ. ગુરુદેવ પાસે થયેલ
તત્ત્વચર્ચામાંથી તેમજ શાસ્ત્રોમાંથી
તૈયાર કરવામાં આવે છે.

*

(૫૧) પ્રશ્ન:- જન્મ અને મૃત્યુ ઉપર વિજય કેવી રીતે મેળવાય ?

ઉત્તર:- જન્મ-મરણ વગરનો એવો જે આત્મા-તેમાં તન્મયદશા થતાં ને દેહ સાથેનો સંબંધ છૂટતાં આત્મા જન્મ-મરણ રહિત દશા પામે છે. દેહનો જેને મોહ છે તેને જ ફરી દેહનો સંબંધ (-જન્મ-મરણ) થાય છે. દેહનો મોહ તૂટતાં જન્મ-મરણ છૂટી જાય છે.....ને અવિનાશી સિદ્ધ્યપદ પમાય છે. આ રીતે આત્મજ્ઞાન તે જન્મ-મરણને જીતવાનો ઉપાય છે.

(૫૨) પ્રશ્ન:- ભરતક્ષેત્રનો જીવ મરીને સીધો વિદેહમાં જન્મે ખરો ?

ઉત્તર:- હા, મિથ્યાટિષ્ઠ હોય તો જન્મી શકે; પણ આરાધક મનુષ્ય મરીને કર્મભૂમિના મનુષ્યમાં (-વિદેહાદિમાં) જન્મે નહિં-એ નિયમ છે. વિરાધકજીવ ગમે ત્યાં જન્મે. કદાચ કોઈ મનુષ્યને પૂર્વે મિથ્યાત્વદશામાં મનુષ્યનું આયુષ બંધાઈ ગયું હોય ને પછી સમ્યકૃત્વ (-ક્ષાયિક) પામે તો તે આરાધક જીવ મરીને મનુષ્યમાં ઉપજે, પણ તે અસંખ્યાત વર્ષના આયુષવાળા ભોગભૂમિના મનુષ્યમાં જ ઉપજે, કર્મભૂમિમાં ન ઉપજે એ નિયમ છે. વિદેહક્ષેત્ર તે કર્મભૂમિ છે. ભોગભૂમિમાં ચોથા ગુણસ્થાનથી ઉપરના કોઈ ગુણસ્થાનો હોતાં નથી. ભોગભૂમિનો જીવ ત્યાંથી મરીને નિયમથી સ્વર્ગમાં જ જાય.

: ૩૦ :

આત્મધર્મ

: આસો :

(૫૩) પ્રશ્નઃ - કેવળજ્ઞાનીના શરીરમાં નિગોદજીવો હોય ?

ઉત્તરઃ - ના, કેવળજ્ઞાનીને પરમ ઔદ્ઘર્ષિક શરીર છે, તેના આશ્રયે નિગોદના જીવો હોતાં નથી. આકાશમાં તે ક્ષેત્રે હોય, -કેમકે લોકમાં સર્વત્ર નિગોદ જીવો છે, પરંતુ તે જીવો પરમ ઔદ્ઘર્ષિકશરીરને આશ્રિત નથી. કેવળજ્ઞાનીનું પરમ ઔદ્ઘર્ષિક શરીર, મુનિનું આહારક શરીર, દેવોનું તથા નારકીનું વૈક્રિયિક શરીર, તથા પૃથ્વીકાય-અપ્કાય-વાયુકાય અને તેજોકાય એ સ્થાનોના આશ્રયે નિગોદજીવો હોતાં નથી.

(૫૪) પ્રશ્નઃ - જીતિસ્મરણજ્ઞાન ક્યારે થાય ?

ઉત્તરઃ - એ જ્ઞાન જેને પૂર્વ ભવના તે પ્રકારના સંસ્કાર હોય તેને થાય છે. પણ મુમુક્ષુને મુખ્યતા આત્મજ્ઞાનની છે, જીતિસ્મરણજ્ઞાની મુખ્યતા નથી. મોક્ષનું કારણ આત્મજ્ઞાન છે, જીતિસ્મરણજ્ઞાન મોક્ષનું કારણ નથી. ધર્મસંબંધનું જીતિસ્મરણજ્ઞાન હોય તો તે વૈરાગ્યનું કે સમ્યક્ત્વાદિનું નિમિત્ત થાય છે; પણ મુમુક્ષુને ભાવના અને પ્રયત્ન આત્મજ્ઞાનનો હોય, જીતિસ્મરણનો નહિં.

જીતિસ્મરણ તો ભવને જાણો છે, કોઈ અજ્ઞાનીને પણ તે સંભવે છે.

આત્મજ્ઞાનથી આત્માની સ્વજીતને જાણવી તે પરમાર્થ જીતિસ્મરણ છે.

(૫૫) પ્રશ્નઃ - દર્શનમોહની એક પ્રકૃતિનું નામ 'સમ્યક્ત્વ-પ્રકૃતિ' કેમ છે ?

ઉત્તરઃ - કેમકે તેના ઉદ્દયની સાથે સમ્યક્ત્વ પણ હોય છે, એટલે સમ્યક્ત્વની સહ્યારિણી હોવાથી તેનું નામ 'સમ્યક્ત્વપ્રકૃતિ' પડ્યું. ક્ષાયોપશમિક સમ્યક્ત્વની સાથે તેનો ઉદ્દય હોય છે.

(૫૬) પ્રશ્નઃ - જીવ અત્યારે જે પુણ્ય-પાપ કરે છે તેનું ફળ ક્યારે મળે ?

ઉત્તરઃ - કરેલાં પુણ્ય-પાપનું ફળ કોઈ જીવને આ ભવમાં જ પણ આવી જાય છે, ને કોઈને પછીના ભવોમાં આવે છે. કોઈને પુણ્યભાવની કે પવિત્રતાની વિશેષતાના બળે પૂર્વનાં પાપ પલટીને પુણ્યરૂપ પણ થઈ જાય છે, એ જ રીતે તીવ્ર પાપથી

કોઈને પૂર્વનાં પુષ્ય પલટીને પાપરૂપ પણ થઈ જાય છે. (આ બંધાયેલા કર્માની અપેક્ષાએ વાત કરી.) પરિણામ અપેક્ષાએ પુષ્ય-પાપના ભાવનો ભોગવટો તો તે પરિણામ વખતે જ જીવને થતો હોય છે, તેની મંદ-તીવ્ર આકુળતાને તે વખતે જ તે વેદે છે. કોઈ જીવ શુદ્ધતાના બણે, પૂર્વે બંધેલા કર્માને ફળ આવ્યા પહેલાં જ છેદી નાખે છે.

(૫૭) પ્રશ્નઃ- ‘જબ તું આયો જગતમેં, જગ હંસે તું રોય,

અબ કરની ઐસી કરો તુમ હંસે જગ રોય.’

-આ પદનો ભાવાર્થ શું ?

ઉત્તરઃ- આ હુર્લભ મનુષ્ય અવતાર પામીને આત્મહિતનું ઉત્તમ કાર્ય કરવાની પ્રેરણા આપતાં કવિ કહે છે કે હે જીવ ! જ્યારે તેં અહીં જન્મ ધારણ કર્યો ત્યારે જગતના લોકો (સ્નેહીઓ) તારા જન્મનો આનંદ માનીને હસતા હતા ને તું તો જન્મના ત્રાસથી રડતો હતો; પણ હવે જીવનમાં એવી ઉત્તમ કરણી કરી જા કે જેથી તું તો હસતાં હસતાં આનંદપૂર્વક આરાધનાથી દેહ છોડીને પરલોકમાં જા, પણ તારા વિયોગથી તારા ગુણો સંભારી સંભારીને જગતના સ્નેહીઓ રૂએ.

(૫૮) પ્રશ્નઃ- વસ્તુના દ્રવ્યસ્વભાવમાં અશુદ્ધતા નથી તો પર્યાયમાં અશુદ્ધતા ક્યાંથી આવે છે ?

ઉત્તરઃ- વસ્તુ ‘દ્રવ્ય’ અને ‘પર્યાય’ એવા બે સ્વભાવવાળી છે, તેમાં દ્રવ્યસ્વભાવમાં અશુદ્ધતા નથી, પણ પર્યાયનો સ્વભાવ શુદ્ધ ને અશુદ્ધ એવા બંને પ્રકારનો છે; એટલે પર્યાયની અશુદ્ધતા દ્રવ્યસ્વભાવમાંથી આવેલી નથી પણ તત્કષણ પૂરતી પર્યાયનો તે ભાવ છે. પર્યાય બીજી ક્ષણે મટતાં તે અશુદ્ધતા પણ મટી જાય છે. પર્યાય દ્રવ્યાશ્રયે પરિણામતાં શુદ્ધ થાય છે, પરાશ્રયે પરિણામતાં અશુદ્ધ થાય છે. પણ તે અશુદ્ધતા નથી તો પરમાંથી આવી, કે નથી દ્રવ્યસ્વભાવમાંથી આવી.

: તર :

આત્મધર્મ

: આસો :

(૫૮) પ્રશ્નાઃ— સમ્યગ્દર્શન પામ્યો ત્યારે જે આનંદ જીવને અનુભવાયો તેનું ભાષામાં વર્ણન આવી શકે કે કેમ ?

ઉત્તરઃ— એ અતીન્દ્રિય વેદનનું વાણીમાં પૂરું વર્ણન ન આવે; અમુક વર્ણન આવે, તે ઉપરથી સામો જીવ જો તેવા લક્ષ્યવાળો હોય તો સાચી સ્થિતિ સમજી જાય.

(૬૦) પ્રશ્નાઃ— એક છૂટો પરમાણુ આંખથી કે બીજા કોઈ દૂરબીન વગેરે સાધનથી જોઈ શકાય ખરો ?

ઉત્તરઃ— ના, પાંચ ઇન્ડ્રિયસંબંધી જ્ઞાનનો તે વિષય નથી; અવધિજ્ઞાન વડે પરમાણુને જાણી શકાય, પણ અવધિજ્ઞાન બહારના કોઈ સાધનથી થતું નથી. અવધિજ્ઞાન આંખવડે પણ જાણતું નથી. તેમજ પરમાણુને જાણે એવું સૂક્ષ્મ અવધિજ્ઞાન તો જ્ઞાનીને જ થાય છે, અજ્ઞાનીને તેવું અવધિજ્ઞાન હોતું નથી. એટલે, એકત્વરૂપ પરમ આત્માને જે જાણે તે જ એક પરમાણુને જાણી શકે.

આ અંકની તત્ત્વચર્ચા પૂરી દીવાળીએ ફરી મળશું. (જયજિનેન્દ્ર)

કોઈ ન આવે સંગ તારી....

એકલો જાને રે....

દુઃકર્મના ઉદ્યથી દુઃખિત હોવા છતાં પણ જે મનુષ્ય સંતુષ્ટ થઈને આ અત્યંત પવિત્ર સમ્યગ્દર્શનમાં નિશ્ચલ સ્થિતિ કરે છે અર્થાત્ સમ્યગ્દર્શનને ધારણ કરે છે તે એકલો પણ આ જગતમાં અત્યંત પ્રશંસનીય છે; પરંતુ જેઓ અત્યંત આનંદને દેનારા સમ્યગ્દર્શનાદિ રત્નત્રયરૂપ અમૃતમાર્ગથી (-મોક્ષમાર્ગથી) બાદ્ય છે, તથા વર્તમાનકાળમાં શુભકર્મના ઉદ્યથી પ્રસન્ન છે એવા, મિથ્યામાર્ગમાં ગમન કરનારા મિથ્યાદિષ્ટિ મનુષ્યો ઘણા હોય તોપણ તેઓ પ્રશંસનીય નથી. માટે હે જીવ ! તું એકલો હો તોપણ જિનમાર્ગમાં દેઢપણે સમ્યકૃત્વની આરાધના કર.

સંસારસમુદ્રને તરવાની કળા

બીજુ ગમે તેટલી કળા જીવ શીખે પરંતુ આત્માના સ્વાનુભવની કળા જ્યાં સુધી ન શીખે ત્યાંસુધી તે ભવસમુદ્રને તરી શકતો નથી; સ્વાનુભવ એ જ ભવસમુદ્રને તરવાની કળા છે. એ કળાને જે નથી જાણતો તે બીજુ અનેક કળા જાણતો હોય તોપણ સંસારસમુદ્રમાં ઝૂબે છે; અને જેણે એક સ્વાનુભવકળા જાણી તે જીવ ભવે કદાચ બીજુ એક્કેય કળા જાણતો ન હોય તોપણ સંસારસમુદ્રને તરી જાય છે. માટે સન્તોનો ઉપદેશ છે કે હે જીવો ! જો તમે આ દુઃખમય સંસારસમુદ્રને તરવા ચાહેતા હો તો બીજુ બધી કળાનું મહત્વ છોડીને આ સ્વાનુભવ-કળાનું મહત્વ સમજો ને તેનો ઉદ્ઘેમ કરો. સ્વાનુભવકળાની આ વાત સ્પષ્ટ સમજાવવા અહીં એક ચિત્ર આપ્યું છે; તે સંબંધી વિગતવાર પ્રવચનદ્વારા ભવસમુદ્રને તરવાની કળાનું સ્વરૂપ સમજવા આગામી અંક વાંચશોજુ.

ફ

આપનું લવાજમ આસો વદી ૦) પુરુ થાય છે. જો આપે હજું લવાજમ ન મોકલ્યું હોય તો આપના ગામના મુમુક્ષુ મંડળને ભરી અમને પત્ર લખશો.

દરેક ગામના મુમુક્ષુ મંડળને વિનંતિ કે આપ આપના ગામના મુમુક્ષુ ભાઈઓના લવાજમ લઈ અને લીસ્ટ મોકલી આપશો. જેથી વી. પી. કરવાનો નકામો ખર્ચ તથા સમય બચી જાય.

કારતક સુદ્ધ પછી વી. પી. કરવામાં આવશે.

લી: વ્યવસ્થાપક
શ્રી આત્મધર્મ કાર્યાલય-સોનગઢ

જિજ્ઞાસુઓને ઉપયોગી સાહિત્ય

સમ્યજ્ઞશનઃ પુસ્તક પહેલું-બીજું ત્રીજું :
ત્રણ પુસ્તકોના સેટની કિમત લગભગ રૂ.
થતી હોવા છતાં, પ્રકાશકોની
સાહિત્યપ્રચારની ભાવનાથી માત્ર બે રૂ.
ની કિમતમાં ત્રણે પુસ્તકો આપવામાં
આવે છે. પહેલો ભાગ ઘણા વખતથી
મળતો ન હતો, તેની બીજી આવૃત્તિ
ઇપાયેલ છે. પહેલો ભાગ ૫૦ પૈસા,
બીજો ભાગ ૧ રૂપિયો; ત્રીજો ભાગ ૫૦
પૈસા. દરેક પુસ્તકમાં સમ્યજ્ઞશનસંબંધી
નિર્વિકલ્પ લેખોનો સંગ્રહ છે. ગુરુદેવની
વાણીમાંથી તેમજ શાસ્ત્રોમાંથી
જિજ્ઞાસુઓને ઉપયોગી વિષયોનું સંકલન
કરવામાં આવ્યું છે; પ્રાથમિક
જિજ્ઞાસુઓને તેમજ અભ્યાસી
જિજ્ઞાસુઓને સૌને સમ્યક્તવની ભાવના
માટે ખાસ ઉપયોગી છે.

અધ્યાત્મસંદેશઃ— ત્રણ ચિહ્ની ઉપર પૂ. ગુરુદેવના પ્રવચનોનું સુંદર સંકલનઃ
(લેખક-બ્ર. ફરિલાલ જૈન) સ્વાનુભવનો પરમ મહિમા સમજાવીને, અને સ્વાનુભવી
ધર્મત્વાની દશા કેવી હોય તે અનેક પ્રકારથી ઓળખાવીને, સ્વાનુભવ માટેનું પ્રોત્સાહન
આપતું આ પુસ્તક જિજ્ઞાસુને અધ્યાત્મરસના મધુર ઘૂંઠડા પીવડાવે છે. ને સ્વાનુભવના
વિષયને ઘણો સ્પષ્ટ કરે છે. ગુરુદેવને આ પ્રવચનો ઘણા પ્રિય છે. અધ્યાત્મસાહિત્યમાં
(ઉચ્ચ સ્થાન ધરાવે એવું આ પુસ્તક છે. કિમત ૨-૦૦ બે રૂપિયા (આત્મધર્મના ગ્રાહકોને
ભેટ)

રત્નસંગ્રહઃ— આત્માર્થીતા અને વૈરાગ્યનું પોષણ કરનાર
વિધવિધ ૧૦૦ લેખોનો સંગ્રહ કિમત રૂ. ૧-૦૦

શ્રાવકધર્મપ્રકાશ: ગુરુદેવના ખાસ પ્રવચનો.....તુરતમાં તૈયાર થાય છે.

સુવર્ણપુરી સમાચાર

શ્રાવણ-ભાદ્રવામાસ દરમિયાન પદ્મનંદીપચ્છીસીના દેશપ્રતોધોતન-અધિકાર ઉપર પૂ. ગુરુદેવના ખાસ પ્રવચનો થયા; આ પ્રવચનો છપાવીને પ્રસિદ્ધ કરાવવાનું અને માત્ર પચીસપૈસાની કિમત આપવાનું નક્કી કરવામાં આવ્યું છે, આત્મધર્મના ગ્રાહકોને ભેટ આપવામાં આવશે.

બપોરે કળશટીકા ઉપર અદ્ભુત આત્મસ્પર્શી પ્રવચનો ચાલે છે. દસ્તકષણપર્વ દરમિયાન દશધર્મોનું વર્ણન પદ્મનંદીપચ્છીસીમાંથી વાંચવામાં આવ્યું હતું.

શ્રાવણ વદ બીજે પૂ. બેનશ્રી ચંપાબેનનો મંગલ જન્મદિવસ આનંદોલ્લાસપૂર્વક ઉજવાયો હતો. તે દિવસે સભામાં પૂ. ગુરુદેવના શ્રીમુખેથી હાઈક પ્રમોદભર્યા ઉદ્ગારો સાંભળીને સમસ્ત સભાજનોને ઘણો હર્ષ થયો હતો; તે પ્રસંગ સુવર્ણના ઇતિહાસમાં ચિરસ્મરણીય રહેશે.

રાત્રે તત્ત્વચર્ચા સુંદર ચાલી રહી છે. ક્ષાલમાં પ્રવચનમાં સવારે પરમાત્મપ્રકાશ વંચાતું હતું તે ભાદ્રવા વદ છે કૃત્યું થયું છે ને ભાદ્રવા વદ સાતમથી ફરીને તે જ શાસ્ત્ર શરૂ થયું છે. પરમાત્મપ્રકાશ એ અધ્યાત્મભાવનાનો ગ્રંથ હોવાથી ફરીને તેનું શ્રાવણ આત્મભાવનાને પ્રોત્સાહન આપે છે. બપોરે પ્રવચનમાં સમયસાર-કળશટીકા વંચાય છે. ભાદ્રવા સુદ ચોથે બોટાદના ભાઈશ્રી પ્રાણલાલ મગનલાલ શાહે પૂ. ગુરુદેવ સમક્ષ આજીવન બ્રહ્મચર્યપ્રતિજ્ઞા લીધી હતી.

સોનગઢમાં ભાદ્રવા સુદ પાંચમે દશલક્ષ્ણીયર્થુષ્ણાના ઉપલક્ષમાં જિનેન્દ્રદેવની રથયાત્રા નીકળી હતી; રથયાત્રા ગામમાં ફરીને સ્વાધ્યાયમંદિરના ચોગાનમાં આવી હતી ને ત્યાં અભિષેકપૂર્જન થયા હતા. ભાદ્રવા સુદ પૂર્ણિમાએ જિનવાણીની રથયાત્રા નીકળી હતી, તથા દશલક્ષ્ણાની પૂર્ણિતાના ઉપલક્ષમાં ભાદ્રવા વદ એકમે જિનેન્દ્રઅભિષેક થયો હતો.

ભાઈરવા સુદુ ત્રીજે જૈનવિદ્યાર્થીગૃહના વિદ્યાર્થીઓ દ્વારા
શ્રીકંઠવૈરાગ્ય અર્થાત् ‘ચલો નંદીશર’ નું નાટક થયું હતું.

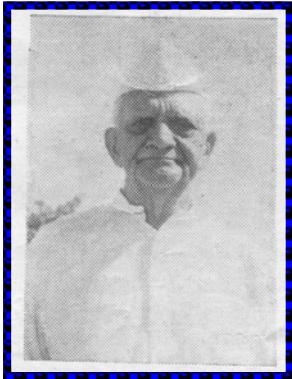
ઇંદોરના પં. શ્રી બંસીધરજી શાસ્ત્રી હમણાં પોતાની સ્વયં
પ્રેરણાથી સોનગઢ આવીને રવ્યા ને ત્રણ મહિના સુધી
પૂજન-પ્રવચન-ભક્તિ-શિક્ષણવર્ગ વગેરે બધા કાર્યક્રમોમાં
નિયમિત ભાગ લીધો; અહીંના વાતાવરણથી ખૂબ પ્રભાવિત
થયા, અને જતી વખતે લાગણીપૂર્વક ગુરુદેવનો ઘણો મહિમા
કર્યો. અતે લક્ષમાં રહે કે જ્યપુરમાં થયેલી વિદ્વાનોની
તત્ત્વચર્ચામાં બંને પક્ષ તરફથી તેઓ મધ્યસ્થી તરીકે હતા.

દશલક્ષણીપર્યુષણ દરમિયાન વાંચનકાર ભાઈને મોકલવા
માટે અનેક શહેરોના મુમુક્ષુમંડળની માંગણી આવી હતી, તે
અનુસાર દિલ્હી, કલકત્તા, મુંબઈ, જ્યપુર, ઈન્દોર,
અમદાવાદ, ઘાટકોપર, એમોણ, વિદ્ધિશા, ખંડવા, ખતૌલી,
મલકાપુર, મહિદપુર, રાધૌગઢ, ગુના કોટા, ઉદ્દુપુર,
પ્રતાપગઢ, મૈનપુર, સાગર, રાજકોટ, જલગાંવ, ચિખલી,
ખંડેરી, વગેરે ગામોમાં સોનગઢ તરફથી વાંચનકાર
વિદ્વાનભાઈઓને મોકલવાનો પ્રબંધ કરવામાં આવ્યો હતો;
આ ઉપરાંત મોમ્બાસા, મોશી, એડન, નૈરોબી, અશોકનગર,
ઉજજૈન, એમ્માદપુર, બડોત, સહારનપુર, બડનગર, મંદસૌર,
ભોપાલ વગેરે અનેક સ્થળે પણ મુમુક્ષુમંડળ તરફથી
ઉત્સાહપૂર્વક પર્યુષણપર્વ ઉજવાયાના સમાચાર આવેલ છે.

દરેક ઠેકાણે મોટી સંખ્યામાં જિજ્ઞાસુઓ સાંભળવા આવતા
ને સારી પ્રભાવના થઈ હતી. ગુરુદેવની અધ્યાત્મિક
હાકલથી હવે જૈનસમાજ જાગ્યો છે, ને દિનેદિને પ્રભાવના
વધતી જાય છે.

તીર્થકરો અને મુનિઓની તો શી વાત!—તેઓનું તો જીવન
સ્વાનુભવ વડે અધ્યાત્મરસથી ઓતપ્રોત બનેલું છે; તે
ઉપરાંત જૈન શાસનમાં અનેક ધર્માત્મા-શ્રાવકો પણ એવા
પાક્યા છે કે જેમનું અધ્યાત્મજીવન અને અધ્યાત્મવાણી
અનેક જિજ્ઞાસુઓને અધ્યાત્મની પ્રેરણા જગાડે છે.
અધ્યાત્મરસ એ જગતના બધા રસો કરતાં સર્વોત્કૃષ્ટ છે.

સુવર્ણપુરી સમાચાર

ધર્મરત્ન શ્રી રામજીભાઈનો ભવ્ય સન્માન સમારોહ
સોનગઢ તા. ૩૦-૮-૬૫

ભાઈશ્રી રામજીભાઈ માણેકચંદ દોશી ભૂતપૂર્વ પ્રમુખ શ્રી દિ. જૈન સ્વાધ્યાય મંદિર ટ્રસ્ટ સોનગઢ તેઓશ્રીની ૮૮ વર્ષની જન્મ જ્યાન્તીનો શાનદાર સન્માન સમારોહ ઉજવવામાં આવ્યો.

મુંબઈ, રાજકોટ, ઈન્દ્રૌર, કલકત્તા, દિલ્હી આદિ સર્વ મુમુક્ષુ મંડળ દ્વારા ઉદાર ચરિત શ્રી રામજીભાઈની સેવા સ્મૃતિ માટે એક લાખ ને એક રૂપીયા બેળા થયા તેનો ઉપયોગ જ્ઞાન પ્રચારમાં કરવામાં આવશે.

પરમોપકારી પૂર્ણ ગુરુદેવના તત્ત્વાવધાનમાં વિશાળ સભા તથા મહેમાનોની વર્ચ્યે સન્માનપત્ર (અભિનન્દન પત્ર) વાંચી સંભળાવવામાં આવ્યો પછી શ્રી નવનીતભાઈ સી. જવેરી. પ્રમુખ શ્રી દિગમ્બર જૈન સ્વાધ્યાય મંદિર ટ્રસ્ટ તથા દિ. જૈન મુમુક્ષુ મહામંડળ દ્વારા ચાંદીનો સુંદરતમ કલાકૃતિથી અલંકૃત માનસ્થંભ તથા અભિનન્દન પત્ર શ્રી રામજીભાઈને અર્પણ કરીને તેઓશ્રીની બહુવિધ અમૂલ્ય સેવાઓનું વર્ણન કરવામાં આવ્યું.

બહારગામથી સેંકડો, તાર, ટપાલ દ્વારા અભિનન્દન સેંદેશ આવ્યા. આ સન્માન વખતે શ્રી ખીમચંદભાઈ, શ્રી લાલચંદભાઈ, શ્રી પંદ્ર બનારસીદાસ (લશ્કર મં પ્રો) શ્રી ચીમનલાલ ઠકરશી તથા શ્રી નેમીચંદજી પાટનીજાએ પૂર્ણ ગુરુદેવનો પરમ ઉપકાર માનીને શ્રી રામજીભાઈ દ્વારા સર્વજ્ઞ વીતરાગ કથિત ધર્મની મહાન પ્રભાવનાના કાર્યમાં જે બહુવિધ સંશોધન મળી છે તેનું યથોચિત વર્ણન કર્યું. જ્યારે માનપાત્ર વંચાયું તથા જ્યારે શ્રી રામજીભાઈએ માનસ્તંભ માથા ઉપર વિનય સહિત ધારણ કર્યો વખતનો તે વખતનો દેખાવ ખરેખર અદ્ભૂત હતો.

બ્ર. ગુલાબચંદ જૈન

પ્રા સં ગિ ક “સ ત્વે ષુ મૈ ત્રી”

સર્વત્ર શાંતિ પ્રસરો...સમસ્ત દેશોની પ્રજા ક્ષેમકૃશળ હો....

સર્વજીવોને હિતકારી ધર્મચક સદાય પ્રવર્તમાન રહો

અશાંતિથી ભરેલી આ દુનિયામાં એક ચૈતન્યતત્ત્વ જ શાંતિનું ધામ છે—તે સન્તો બતાવી રહ્યા છે. અનિત્યતાના ને અશાંતિના બનાવો તો જગતમાં સદાય બન્યા જ કરતા હોય છે. હ્યાલમાં દિનેદિને જડપભેર જે બનાવો બની રહ્યા છે, ને સારાય રાખ્યને જે અસર કરી રહ્યા છે તે સંસારનું અશરણપણું ને ક્ષાણભંગુરપણું જોરશોરથી પ્રસિદ્ધ કરી રહ્યા છે, જેનું સ્વરૂપ વિચારતાં સંસારમાંથી મુમુક્ષુને ચિત્ત એકદમ ફરીને સ્વરૂપનું શરણ શોધવા એકદમ તત્પર બને છે. સંસારનું આવું સ્વરૂપ જાણીને સંતોષે એક અત્યંત ટૂંકો છિતાં મહાન વૈરાઘ્યમંત્ર આપ્યો છે—“જગદસ્થિરમ्”

તાજેતરમાં (તા ૧૮ સાઠેમબર ૧૯૬૫ ના રોજ) ગુજરાત રાજ્યના મુખ્યપ્રધાન શ્રી બળવંતરાયભાઈ મહેતા તથા તેમના ધર્મપત્ની સરોજભેન વગેરેના અવસાનનો અતિ કરુણ બનાવ તો ઘણો વૈરાઘ્યપ્રેરક છે. આકાશમાં કે પાતાળમાં ક્યાંય પણ કાળના ઝપટામાંથી જીવ બચી શકતો નથી; સુખસાધનથી ભરપૂર એરોપ્લેન કે મુખ્યપ્રધાન જેવું મોટું પદ—એ કોઈ અમને ન તો બચાવી શક્યું, કે ન શરણરૂપ થયું. મરણથી બચાવનાર એક જ વસ્તુ છે—અને તે રત્નત્રયધર્મ.

એક દેવે કોષિત થઈને દ્વારિકાનગરી ભર્સમ કરવા માંડી; શ્રી કૃષ્ણ જેવાજેના રક્ષક એવી દ્વારિકાનગરી ભડભડ સળગવા મંડી....ઘણા જીવો વૈરાઘ્ય પામી સ્વરૂપ સાધવા ચાલ્યા ગયા, શ્રી કૃષ્ણ અને બળભદ્ર જેવા બળવાન યોદ્ધાએ દરિયાના પાણી વડે એ દ્વારિકાને આગથી બચાવવાનો પ્રયત્ન કરવા લાભ્યા. પણ દરિયાનું પાણી તેલ જેવું થઈને, આગને ઠારવાને બદલે ઊલટું વધારવા લાભ્યું. માતા-પિતાને બચાવવા રથમાં બેસાડીને નગર બહાર કાઢવા માંડયા પણ રથના ઘોડા ભર્સમ થઈ ગયા; ઘોડાને સ્થાને શ્રીકૃષ્ણ અને બળભદ્ર પોતે જાતે રથ ખેંચવા માંડયા—પણ એ રથ એક ડગલું પણ ન ચસક્યો...શ્રીકૃષ્ણ જેવા શ્રીકૃષ્ણ નજર સામે જ માતાપિતાને આગમાં ભર્સમ થતાં અસહાયરૂપે જોઈ રહ્યા ! અરે, સંસાર ! અંદર અસંખ્યપ્રેદેશી શાંતિધામ છે તે જ નિર્ભય શરણસ્થાન છે.

જગત્ સન્તોના પ્રતાપે આવું

શાન્તિધામ દેખો.

સર્વત્ર શાંતિ પ્રસરો.

સર્વજીવોને હિતકારી એવું ધર્મચક

સદાય પ્રવર્તમાન રહો.

સમસ્ત દેશોની પ્રજા ક્ષેમકૃશળ હો.

**શ્રી દિગંબર જૈન સ્વાધ્યાય મંદિર ટ્રસ્ટ વતી પ્રકાશક અને
મુદ્રક:- અનંતરાય હરિલાલ શેઠ. આનંદ પ્રિંટીંગ પ્રેસ-ભાવનગર**